

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА**

**Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра політології та державного управління**

**Інструменти реалізації молодіжної політики в державах Європейського
Союзу**

Кваліфікаційна робота

Рівень вищої освіти – другий (магістерський)

Виконала:

студентка 2 курсу, 606 групи

Гуцул Уляна Сергіївна

Керівник:

доктор політичних наук,
професор Бурдяк В.І.

До захисту допущено

на засіданні кафедри

протокол №_____ від _____ 2024 р.

Зав. кафедрою _____ проф. Круглашов А.М.

Чернівці – 2024

Анотація

Гуцул У.С. Інструменти реалізації молодіжної політики в державах європейського союзу. 281 «Публічне управління та адміністрування» ОПП Державна служба; Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, 2024 р.

Магістерське дослідження містить результати наукових розробок зарубіжних та вітчизняних вчених, які відображають формування та функціонування інструментів реалізації молодіжної політики в державах Європейського Союзу. В дослідженні: 1) розкрито зміст теоретичних та методологічних підходів до дослідження державної молодіжної політики; 2) охарактеризовано ключові моделі державної молодіжної політики в країнах Європейського Союзу; 3) проаналізовано основні правові засади та стандарти здійснення молодіжної політики в ЄС; 4) досліджено організаційні особливості та ефективність систем державної молодіжної політики у Швеції та Німеччині; 5) проаналізовано успішний досвід інституційного розвитку державної молодіжної політики Естонії.

Ключові слова: молодь, молодіжна політика, державна молодіжна політика, моделі державної молодіжної політики, інструменти державної молодіжної політики, механізми державної молодіжної політики.

Summary

Hutsul U.S. Tools for implementing youth policy in the countries of the European Union. 281 "Public Management and Administration" OPP State Service; Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, 2024.

The master's research contains the results of scientific developments of foreign and domestic scientists, which reflect the formation and functioning of tools for implementing youth policy in the countries of the European Union. The study: 1) reveals the content of theoretical and methodological approaches to the study of state youth policy; 2) characterizes key models of state youth policy in the countries of the European Union; 3) analyzes the main legal principles and standards for

implementing youth policy in the EU; 4) investigates the organizational features and effectiveness of state youth policy systems in Sweden and Germany; 5) analyzes the successful experience of institutional development of state youth policy in Estonia.

Keywords: youth, youth policy, state youth policy, models of state youth policy, instruments of state youth policy, mechanisms of state youth policy.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів
мають посилання на відповідне джерело.

_____ У.С. Гуцул
(підпис)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5-7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ.....	8-32
1.1. Генеза наукових підходів до визначення поняття «молодь».....	8-15
1.2. Теоретико-методологічні основи дослідження державної молодіжної політики.....	15-29
1.3. Аналіз джерельної бази дослідження.....	29-32
РОЗДІЛ 2. ПРИНЦИПИ ТА СТАНДАРТИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В ЄС.....	33-57
2.1. Моделі державної молодіжної політики в країнах Європейського Союзу.....	33-41
2.2. Правові засади здійснення молодіжної політики в ЄС.....	41-51
2.3. Організаційні та нормативні стандарти Ради Європи щодо реалізації молодіжної політики.....	51-57
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В НІМЕЧЧИНІ, ШВЕЦІЇ ТА ЕСТОНІЇ.....	58-83
3.1. Практики державної молодіжної політики в Німеччині, як вдалий приклад для наслідування.....	58-66
3.2. Організаційні особливості ефективної системи державної молодіжної політики у Швеції.....	67-75
3.2. Успішний досвід інституційного розвитку державної молодіжної політики Естонії.....	75-83
ВИСНОВКИ.....	84-90
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	91-100
ДОДАТКИ.....	101-106

ВСТУП

Протягом останнього десятиліття все більшої актуальності набуває переконання, що в світі, який постійно змінюється, політичну, економічну і соціальну перевагу матимуть ті суспільства, що змогли накопичити і забезпечити ефективне використання інтелектуальних ресурсів, інноваційного потенціалу молодого покоління.

Початок ХХІ ст. знаменується підвищенням інтересом до вивчення проблем молоді в більшості країн Європи, які, ще починаючи з другої половини ХХ ст., обрали стратегію співпраці з молодим людьми у форматі молодіжних об'єднань за інтересами. Зокрема така співпраця зосереджувалась не тільки на вирішенні власних внутрішніх проблем, а й зовнішніх проблем, наприклад форматі спільних рішень з Європейським Союзом.

У країнах ЄС, держави, їх органи та інститути громадянського суспільства зосереджують значну увагу на вирішенні політичних, соціально-економічних, культурно-освітніх проблем молоді та на підтримці молодіжної діяльності, зокрема. Крім того, ефективність молодіжної політики на міждержавному рівні досягається за допомогою багатьох учасників, зокрема профільних та суміжних структур Ради Європи та Єврокомісії. А це у свою чергу сприяє реалізації крос-секторального підходу для вирішення першочергових задач державної молодіжної політики.

Керуючись взятим Україною курсом на запровадження європейських стандартів, цінностей та принципів загалом та щодо участі молодих громадян в управлінні публічними справами, зокрема ми вважаємо, що важливим є саме аналіз європейського досвіду реалізації державної молодіжної політики. На даний час, в Україні спостерігається низька ефективність державної молодіжної політики та постає питання доцільності проведення певних заходів, спонукає до пошуку шляхів координації зусиль та ресурсів усіх акторів молодіжної політики – держави, молодіжних організацій та молоді. Проблема забезпечення реалізації державної молодіжної політики має

комплексний характер, зумовлений, як відсутністю системного підходу до її сприйняття, як необхідної складової соціальної безпеки, так і неузгодженістю та неопрацьованістю прийнятих в Україні управлінських рішень, що лише посилює негативні тенденції в її середовищі. Тому дослідження наявних наукових розробок, які стосуються зазначеної проблеми свідчить, що питання дослідження досвіду європейських країн у формуванні державної молодіжної політики та залучення молоді до участі в процесах управління, як в Україні, так і в країнах Європейського Союзу є досить актуальною проблемою, яка привертає більшої увагу вітчизняних науковців.

Мета магістерської роботи полягає у дослідженні ключових інструментів та практик реалізації молодіжної політики в державах Європейського Союзу. Для досягнення поставленої мети було визначено наступні завдання:

- 1) розкрити зміст теоретичних та методологічних підходів до дослідження державної молодіжної політики;
- 2) охарактеризувати ключові моделі державної молодіжної політики в країнах Європейського Союзу;
- 3) проаналізувати основні нормативно-правові засади та стандарти здійснення молодіжної політики в ЄС;
- 4) дослідити організаційні особливості та ефективність систем державної молодіжної політики у Швеції та Німеччині;
- 5) проаналізувати успішний досвід інституційного розвитку державної молодіжної політики Естонії.

Об'єктом магістерського дослідження є державна молодіжна політика.

Предметом магістерського дослідження є інструменти реалізації молодіжної політики в державах Європейського Союзу.

Методи дослідження ґрунтуються на принципах, які є характерними для науки публічного управління: порівняння та узагальнення, системності та структурності та ін. Зокрема, порівняльний метод використано для визначення

основних особливостей та тенденцій в розвитку державної молодіжної політики в країнах ЄС. Використання структурно-функціонального підходу дало можливість проаналізувати структуру та функції державного управління у сфері молодіжної політики в таких країнах Європейського Союзу, як Швеція, Німеччина та Естонія. Системний підхід дозволив охарактеризувати особливості функціонування органів державного управління крізь призму комплексу зв'язків у сфері молодіжної політики. Метод моделювання використовувався для аналізу моделей та механізмів реалізації державної молодіжної політики у країнах ЄС.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у визначенні та обґрунтуванні останніх досягнень науки публічного управління, які в сукупності дають змогу розкрити особливості реалізації державної молодіжної в країнах Європейського Союзу. Визначено перспективні напрямки та ефективні механізми розвитку державної молодіжної політики, які можна було б використовувати органам державної влади в Україні.

Практичне значення одержаних результатів. Основні положення та висновки дослідження можуть бути використані представниками органів державної влади у процесі розвитку та реалізації молодіжної політики. А також, у викладанні навчальних курсів з публічного управління та адміністрування, державного управління.

Структура дослідження. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів поділених на підрозділи, списку використаних джерел, який містить 111 найменувань та додатків. Загальний обсяг магістерської роботи – 106 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ

1.1. Генеза наукових підходів до визначення поняття «молодь»

Основними ресурсами розвитку сучасних суспільств є перш за все людські ресурси. Молодь, як найбільш соціально активна та креативна група формує значний потенціал країни, в якій проживає. Саме молодь є одним з основних генераторів, провісників сталого розвитку, соціальних, політичних перетворень, економічного зростання й впровадження інновацій.

Насамперед у суспільній практиці широко використовується поняття «молодь». Проте, сьогодні немає чіткого визначення цього феномену, а з позиції науки публічного управління, економічної та політичної наук визначення цього поняття є доволі обмеженими. У широкому сенсі, термін «молодь» можна розглядати як велику сукупність спільних групових ознак, що формуються на основі вікових характеристик, а також пов'язаних із ними соціально-психологічних якостей. У більш вузькому розумінні «молодь» – це соціально-демографічна група, визначена на основі вікових особливостей та соціального стану молодих людей, їх місця та функцій у соціальній структурі суспільства, специфічних інтересів і цінностей [24, с. 17].

Одне з перших визначень поняття «молодь» на наших просторах було запропоноване ще в радянській соціології. Його запропонував у 1968 р. В. Т. Лісовський: «Молодь – покоління людей, що проходять стадію соціалізації, засвоюють, а в більш зрілому віці вже засвоїли, освітні, професійні, культурні й інші соціальні функції» [24, с.18]. Втім, більш деталізоване визначення навів Я. В. Немирівський: «Молодь – соціально-демографічна група, виділена на основі сукупності вікових характеристик, особливостей соціального стану й обумовлена тими чи іншими соціально-психологічними властивостями. Молодість як певна фаза, етап життєвого циклу біологічно універсальна, але її конкретні вікові межі, пов'язаний із ними соціальний статус і соціально-

психологічні особливості мають соціально-історичну природу й залежать від суспільного ладу, культури й властивих певному суспільству закономірностей соціалізації» [95, с. 216].

Якщо опиратися на інформацію вказану у Великій Енциклопедії Кирила й Мефодія та «Великому енциклопедичному словнику», молодь – це соціально-демографічна група, визначена на основі сукупності вікових характеристик, особливостей соціального стану й зумовлена тими чи іншими соціально-психологічними властивостями, які визначаються суспільним ладом, культурою, закономірностями соціалізації, виховання даного суспільства; сучасних вікових категорій від 14-16 до 25-30 рр. [8, с. 422].

Сучасні науковці визначають молодь як осіб віком від 14 до 30 – 35 рр., а цей період розподіляють на три підгрупи: 1) підлітки до 18 рр.; 2) молодь від 18 до 24 рр.; 3) молоді дорослі у віці 25–30/35 рр. Такий розподіл виник через взаємодію двох процесів: акселерації (прискореного статевого дозрівання) і зростання тривалості навчання, що відтерміновує початок професійного життя [31, с. 46]. Аналізуючи роль молоді в суспільстві, науковці вважають, що молодь є потужною силою соціальних змін та інновацій. Її якісні характеристики визначають майбутній трудовий потенціал країни, охоплюючи демографічні, медико-біологічні, освітні та професійні показники. Сучасні міфи щодо молоді, які варіюються від ідеалізації до критики, не враховують її реальних інтересів, планів і поведінки.

Якщо розглядати молодь як суб'єкт соціальних змін, то особливість молодіжного періоду полягає в процесі накопичення соціального досвіду, індивідуалізації особистості та формування життєвих цілей. У цей період відбувається становлення соціокультурних цінностей та адаптація до дорослого життя. Молодь, як соціальна група, має складну структуру, яка відображає її суперечливий статус у суспільстві [25, с. 82]. Такий аналіз демонструє важливість глибокого вивчення молоді як ключового елемента сучасного суспільства, здатного впливати на всі його аспекти.

Досліджуючи молодь як соціально-демографічну групу та її роль у

суспільстві, можна вважати, що молодь є потужним суб'єктом соціальних змін, джерелом інноваційної енергії. Завдяки своїм віковим і соціально-психологічним особливостям молоді люди швидко адаптуються до нових видів діяльності та порівняно легко опановують складні професії.

Однак, у нашій країні сформувалося чимало міфів про молодь. З одного боку, молодь ідеалізують, підкреслюючи її творчий потенціал, а з іншого – критикують, наголошуючи на проблемах її адаптації. Ці крайнощі часто не відображають реальності. Для ефективного прогнозування майбутніх суспільних процесів необхідно глибоко аналізувати інтереси, життєві плани, цінності й поведінкові моделі молоді, враховуючи історичний і соціальний контексти її розвитку.

Аналізуючи особливості соціалізації молоді, чітко прослідковується те, що вона вирізняється унікальною здатністю накопичувати соціальний і культурний досвід у процесі соціалізації та економічної адаптації. Саме у цей період завершується процес індивідуалізації особистості, формуються життєві установки й цілі. Завдяки цьому у свідомості й поведінці молоді виникають стійкі ціннісні орієнтації, зокрема соціокультурні. Попри те, що молодь часто розглядається лише як об'єкт виховання, освіти та соціалізації, вона також є активним суб'єктом суспільного розвитку. Від якості цієї групи залежить майбутній прогрес або деградація суспільства [26, с. 99].

Молоде покоління характеризується високою мобільністю, інтелектуальною активністю та добрим рівнем здоров'я, що відрізняє його від інших груп населення. У той же час суспільство стикається з викликами інтеграції молоді в економічний, політичний та соціокультурний простір, намагаючись мінімізувати втрати, пов'язані з цим процесом. Завдання сучасного суспільства полягає в тому, щоб забезпечити молоді можливості для ефективної соціалізації, участі у суспільному житті й реалізації потенціалу. Це передбачає підтримку молодіжної ініціативи, інвестування в освіту, здоров'я, а також створення умов для самореалізації. Тільки за таких умов молодь може стати рушієм прогресу й гарантом стабільності у майбутньому.

Досліджуючи роль молоді в динамічному суспільстві та підходи до її аналізу, німецький соціолог К. Манхейм (1893–1947) визначав молодь як своєрідний соціальний резерв, здатний активізуватися у періоди, коли суспільство потребує адаптації до змін або якісно нових умов. На його думку, динамічні суспільства неминуче мобілізують ресурси молоді, які в традиційних суспільствах часто залишаються невикористаними або навіть пригнічуються [47, с. 53].

Також К. Манхейм підкреслював універсальність функцій молоді, яка слугує посередником у пошуків життєвого сенсу. Важливим аспектом цієї функції є неповна включеність молоді у соціальний статус суспільства, що дозволяє їй зберігати потенціал для змін. У цей період молодь стикається з численними конфліктними оцінками і вибором у суспільному житті. Вона не є природно прогресивною чи консервативною; її основна характеристика – готовність до нового, до реалізації потенційних можливостей [47, с. 55].

Загалом у сучасній науці можна виділити декілька підходів до вивчення молоді: 1) фрейдистська традиція, представники якої роблять акцент на впливі раннього сімейного виховання, яке формує психологічну структуру особистості, важливим є перенесення результатів виховання на різні види діяльності у дорослому житті; 2) теорія структурної стабільності Т. Парсонса, яка розглядає поведінку молоді як функціонально обумовлену стадією життєвого циклу, у цьому контексті соціальна роль молоді визначається тимчасовими моделями поведінки, характерними для конкретного етапу; 3) генераційний підхід К. Манхейма, що зосереджує увагу на ролі соціальних змін у формуванні унікального досвіду молоді, і цей досвід відрізняється від попередніх поколінь та впливає на способи мислення, дії, рефлексії [27, с. 65]; 4) психоаналітичний підхід – де представники уважно досліджують стійкість психологічної структури, яка формується в дитинстві у сімейному середовищі, визначає розвиток особистості у подальшому. Є колізії в ході інтеріоризації цінностей, адже через незавершеність психологічної структуризації молодь

може проявляти протест, пасивно схилитися до ескапізму як реакції на конфлікти у процесі засвоєння суспільних норм [90, с. 113].

Окремої уваги заслуговує системний підхід, який взаємодію між особистістю та суспільством розглядає переважно з точки зору суспільства, що підпорядковує індивіда існуючим нормам та структурі. Як зазначали Г. Спенсер і Е. Дюркгейм, така взаємодія не є вільною, а має певний характер: вона базується на стабільних реакціях, на визначені подразники. Ці реакції залишаються незмінними протягом тривалого часу, що і є ключовим стратегічним елементом цієї теорії [106]. Роль індивіда у такій моделі полягає у засвоєнні чи незасвоєнні заданої системи координат. Однак через складність соціальної структури існує кілька паралельних систем координат. Це передбачає розгляд особистості з різних точок зору. Концепція соціальних ролей і соціального статусу пояснює, що особистість виступає носієм визначених суспільством атрибутів і норм поведінки. У цій ролі вона стає базовою складовою групових об'єднань і спільнот. Активність особистості в межах системного підходу оцінюється виключно з двох перспектив: а) підтримка існуючої системи – індивід своїми діями сприяє зміцненню наявних соціальних структур; б) протидія системі – діяльність індивіда створює умови для формування альтернативних систем і моделей поведінки [105]. Відповідно у рамках системного підходу акцент робиться на адаптивності або конфліктності індивіда стосовно встановленого суспільного порядку (*Див. Додаток А*).

Саме тому варто звернути увагу на те, що молодь є унікальним і важливим соціальним ресурсом, здатним адаптувати суспільство до нових викликів. Різноманіття підходів до вивчення молоді дозволяє глибше зрозуміти її функції, поведінку і потенціал, який вона може реалізувати у соціальних, політичних та економічних процесах.

З огляду на наукові підходи в публічному управлінні та представлені визначення поняття «молодь» (українськими і зарубіжними дослідниками), а також враховуючи західні концепції, які аналізують соціальну, політичну й

економічну активність молоді, можна сформулювати визначення молоді як суб'єкта регіональної політики. Молодь – це основний учасник становлення, формування й реалізації регіональної політики держави, який залежно від своїх вікових особливостей і ціннісних орієнтацій виступає потужним рушієм суспільно-політичних змін і підвищення інтеграції процесів соціально-економічного, політичного та культурного розвитку як регіону, так і країни в цілому. Крім того, молодь є основним трудовим ресурсом, що через зайнятість робить значний внесок у розвиток економіки держави [27, с. 65]. Молодь є специфічною соціальною спільнотою, оскільки її суттєві характеристики й риси перебувають у стані формування. Як зазначають українські дослідники О. Радченко і О. Крюков, особливістю молоді є її піддатливість до впливу зовнішніх чинників. Водночас для цієї групи характерний обмежений доступ до важливих економічних, соціальних і культурних ресурсів, що поєднується із низькою готовністю нести відповідальність за власне майбутнє [40, с. 143].

Ще один вітчизняний дослідник Ю. Шайгородський вказує на те, що сучасна молодь у процесі свого розвитку демонструє певні соціально-політичні відхилення від норми. Вона недостатньо глибоко розуміє природу демократії та процеси формування громадянського суспільства. Для молодих людей демократія часто асоціюється лише з особистою безпекою, свободою та індивідуальними правами, і при цьому ігноруються такі цінності, як відповідальність перед суспільством та ініціативність. Молодь чекає дій від держави, але держава, у свою чергу, очікує реакції від молоді, закладаючи певні моделі політичної поведінки. Політична активність молоді часто зводиться до протестів, а не до конструктивних дій. Конфліктною зоною є розрив між важливими для молоді цінностями та їхньою доступністю. Матеріальна забезпеченість, захищеність прав та участь в управлінні державою стають недосяжними, що створює напруження і стимулює активність (*Див. Додаток Г*). Втім, готовність брати відповідальність перед суспільством є нерозвиненою серед молодих людей [56, с. 58–59]. Тобто, молодь одночасно є рушійною силою суспільних змін і суб'єктом, який

потребує підтримки для повнішої інтеграції в соціально-економічний і політичний простір.

Слід зазначити, що молодь – унікальна соціальна група, яка володіє специфічними рисами, що вигідно відрізняють її від інших вікових категорій: 1) необмежений інноваційний потенціал: здатність до генерації нових ідей і підходів; 2) мобільність: швидке пристосування до змін, готовність до міграцій і зміни видів діяльності; 3) висока адаптивність: ефективне реагування на швидкозмінні умови життя та роботи; 4) соціально-економічна активність: вагомий внесок у суспільне й економічне життя; 5) здатність до освоєння складних професій: висока спроможність вчитися та працювати у нових галузях; 6) креативність: творчий підхід, внесення інноваційних ідей у виконання завдань; 7) соціально-психологічна нестабільність: схильність до депресій, емоційна вразливість та ризик девіантної поведінки [26, с. 100].

Якщо аналізувати, які саме функції виконує молодь у державній політиці, то слід виділити наступні:

1. інноваційна функція, реалізується через створення і впровадження нових технологій, методів управління та підходів до використання культурної спадщини;

2. комунікаційна функція, забезпечує активний обмін інформацією між молоддю, стимулює розвиток знань у різних сферах (пізнавальній, трудовій, культурній, суспільній тощо);

3. відтворювальна функція, відображає оновлення складу кадрів у регіоні, сприяє зростанню економіки через підготовку та залучення молодих спеціалістів [26, с. 101].

Таким чином, молодь є головною інноваційною та рушійною силою розвитку суспільства, її соціально-економічний, політичний і культурний потенціал забезпечує прискорення соціально-економічного прогресу держави, зміцнення її конкурентоспроможності, збільшення культурного збагачення та розширення суспільного простору. Використання потенціалу молоді сприятиме багатогранному розвитку як окремих регіонів, так і країни в цілому,

забезпечуючи сталий прогрес та інтеграцію сучасних соціально-політичних процесів. Отже, молодь є ключовим суб'єктом державної політики, оскільки її участь сприяє розвитку держави, забезпеченню соціальної стабільності та інтеграції поколінь. Спадкоємність поколінь, що реалізується через діалог і взаємодію, є основою для збереження традицій та адаптації до викликів сучасності. Включення молоді в державні процеси формує умови для сталого соціально-економічного прогресу та гармонійного розвитку суспільства.

1.2. Теоретико-методологічні основи дослідження державної молодіжної політики.

Про комплексну молодіжну політику як цілісну систему державної діяльності дослідники почали говорити лише у 60 – 70-х рр. XX ст. У цей період, під впливом економічних криз та змін у традиційних інститутах соціалізації (сім'я, школа, зайнятість), більшість західних країн почали формувати державні стратегії для підтримки молоді. У кінці 80-х – на початку 90-х рр. XX ст. молодіжна політика набула інституційної форми, отримавши законодавчу базу та структурні підрозділи для її реалізації.

Саме тому варто уточнити ключові терміни пов'язані з молодіжною політикою. Зокрема «молодіжна політика» – це загальний напрям діяльності, спрямований на створення умов для соціального становлення молоді. Тоді як «державна молодіжна політика» – це система дій та заходів, здійснюваних органами влади для забезпечення прав і свобод молодого покоління. Іноді науковці використовують термін «суспільна молодіжна політика» – це ініціативи, що реалізуються громадянським суспільством і спрямовані на задоволення потреб молоді. Також використовують термін «публічна молодіжна політика» – це, перш за все, взаємодія державних і громадських інститутів для забезпечення прав і можливостей молоді в суспільстві [2, с.28].

Підтримуємо думку, що ототожнення понять «молодіжна політика» і «державна молодіжна політика» є невиправданим, адже молодіжна політика охоплює не лише діяльність державних органів, а й активну участь органів

місцевого самоврядування, громадських організацій, політичних партій, профспілок, освітніх та культурних установ, а також окремих громадян [15].

Також слід ще раз звернути увагу на те, що залежно від суб'єктів формування та реалізації молодіжної політики, її можна поділити на: державну (діяльність офіційних органів влади); суспільну (ініціативи інститутів громадянського суспільства) та публічну (співпрацю між державою та громадськістю). Відповідно, практичне здійснення молодіжної політики залежить від політичної системи, соціально-економічної ситуації, а також культурно-ментальних особливостей країни. Науковці виокремлюють дві ключові моделі державної молодіжної політики – неоконсервативну модель (характерні: фокус уваги на підтримці соціально незахищених і «неблагонадійних» груп молоді, мінімальне втручанням держави, яка виконує лише обмежене коло завдань, жорсткий контроль витрат ресурсів та одержуваної допомоги, пасивна роль молоді як споживача послуг). Класичним прикладом даної моделі є США [70, с. 39]. Проте, за такої моделі молодь залишається більше об'єктом, а не суб'єктом політики.

Другим видом є соціал-демократична модель, особливості якої полягають у: відповідальності держави за соціальну інтеграцію молоді; підтримці усіх категорій молодих людей через соціальні програми; активній участі молоді у розробці та реалізації політики; співпраці держави з громадянським суспільством, місцевим самоврядуванням, молодіжними організаціями. Прикладом є європейські країни: Австрія, Швеція, Німеччина, де держава визначає стратегічні напрями молодіжної політики, а її реалізацію забезпечують місцеві органи влади та громадські структури [36, с. 311]. Зокрема у Великобританії та Швеції молодь має широке представництво у державних структурах, а громадські організації активно долучаються до реалізації програм.

Питання державної молодіжної політики є актуальним для всього світу, незважаючи на певні досягнення щодо фінансування, розширення правової та інституційної бази, підвищення ефективності й відкритості, у цій сфері

залишаються невирішеними чимало нагальних проблем.

Перш за все – це інституційна фрагментація та брак ресурсів. У багатьох країнах міністерства, що опікуються державною молодіжною політикою, мають недостатню політичну вагу та фінансування. Інші галузеві міністерства часто ігнорують молодіжні проблеми, діючи автономно.

По-друге – це відсутність макроекономічної інтеграції, державна молодіжна політика не завжди включена до національних планів розвитку, що призводить до прогалин у фінансуванні, невизначеності видатків на молодіжні програми та слабкого інституційного потенціалу.

По-третє – це інституційний розрив, взаємодія між законодавчими органами, міністерствами у справах молоді та молодіжними комісіями часто є недостатньо налагодженою, що негативно позначається на моніторингу та ефективності реалізації політики. Вищезазначені процеси супроводжуються недостатньою участю молоді та молодіжних організацій, обмеженим доступом до управління. Участь молоді у прийнятті управлінських рішень є недостатньою через бар'єри, зокрема низьку координацію між молодіжними організаціями та державними структурами. Також характерним є брак ресурсів для молодіжних організацій, багато організацій стикаються з дефіцитом фінансування, що обмежує їхню ефективність.

Для вирішення вищезазначених проблем потрібно здійснити низку кроків: покращити юридичні, політичні і економічні умови для діяльності молодіжних організацій; створити сприятливі умови для участі молоді в управлінських процесах задля демократизації суспільства; розширити бази досліджень, присвячених молодіжній проблематиці; створити системи моніторингу та оцінки стану молодіжного середовища; виділяти додаткові фінансові та кадрові ресурсів для роботи з молоддю. Ефективна державна молодіжна політика повинна бути інтегрованою частиною національних стратегій розвитку [4]. Необхідно подолати фрагментацію, розширити доступ молоді до управлінських процесів і забезпечити науково обґрунтований підхід до вирішення молодіжних проблем. Поліпшення умов для діяльності

молодіжних організацій та підвищення рівня їх фінансової підтримки дозволить розкрити потенціал молодого покоління як рушія суспільних змін.

Узагальнюючи світову практику, концептуальні конструкти, сформовані світовими науковцями, варто акцентувати увагу на тому, що в українській науці з публічного управління питання державної молодіжної політики переважно досліджують крізь призму визькоспеціалізованих напрямів: зайнятість, розвиток громадського руху, формування національної свідомості, патріотичне виховання, політична соціалізація, ідеологічні складові молодіжної політики, освітні та виховні аспекти, питання неповнолітніх. Але варто було б більш детально дослідити досвід провідних країн Європейського Союзу, крізь призму функціонуючих в них моделей та стратегій розвитку державної молодіжної політики і сформувати власну.

Окремо нашої уваги заслуговують методологічні підходи до вивчення державної молодіжної політики як об'єкта наукового дослідження, який вимагає використання різноманітних методологічних підходів. Це дало б змогу комплексно оцінювати даний феномен та на основі отриманих результатів розробляти ефективні стратегії та шляхи вирішення молодіжних проблем. Зокрема, соціологічний підхід спрямований на аналіз державної молодіжної політики через соціальні процеси і взаємодії, який включає:

- інституційний напрям (що розглядає молодіжну політику як механізм забезпечення спадкоємності поколінь, формування соціальних інститутів, що сприяють соціалізації молоді);
- напрям соціального проектування (що фокусується на створенні соціальних умов для реалізації молоддю своїх можливостей через інноваційні проекти та програми) [15].

Географічно-демографічний підхід акцентує увагу на структурних елементах молодіжної політики, які визначаються через: систему цінностей і цілей (враховує демографічні особливості регіонів і соціальні проблеми молоді) та механізми дій (визначає дії чи утримання від дій органів влади для вирішення актуальних питань молоді) [36, с. 82].

Також у процесі дослідження державної молодіжної політики науковці активно використовують політологічний підхід, який переважно зосереджується на призначенні, завданнях і ідеологічних аспектах державної молодіжної політики. Основними напрямками даного підходу є популяризація суспільних цінностей (розробка політики, яка сприяє реалізації суспільно значущих цілей) та політичні дії (формування програм і стратегій для інтеграції молоді у суспільно-політичне життя) [32, с.117].

Для всебічного дослідження державної молодіжної політики дуже часто застосовують міждисциплінарний підхід, що включає: демографію (вивчає вікові та соціальні характеристики молоді); соціологію (аналізує поведінкові моделі і соціалізацію); економіку (досліджує економічну активність молоді, зайнятість, освіту); політологію (розглядає політичну участь і громадську активність молоді); культурологію та етнополітологію (фокусуються на культурних та етнічних особливостях молодіжного середовища).

Наукове вивчення державної молодіжної політики повинно базуватися на різних методологічних підходах. Комплексний аналіз дозволяє оцінити потенціал молоді, визначити її потреби і проблеми, а також виробити ефективні стратегії для забезпечення її участі у розвитку суспільства.

Генераційний підхід є важливим інструментом аналізу державної молодіжної політики, який дає змогу вивчати взаємозв'язки між поколіннями в контексті соціальних, політичних і культурних змін. Цей підхід широко використовується для оцінки ролі молоді в історичних подіях, трансформаційних процесах і формуванні нових ідей. Представники даного підходу вважають, що будь-яке суспільство складається з когорт, тобто вікових груп, які проходять різні життєві цикли: дитинство, юність, дорослішання, зрілість і старість, ці групи стратифіковані за віком, але водночас взаємодіють і впливають одна на одну. А між віковими групами існує постійний взаємовплив, молоде покоління часто виступає як рушій змін, взаємодіючи із зрілими та старшими когортами, які мають усталені суспільні ролі. Також послідовники генераційного підходу стверджують, що історичні

події нерівномірно впливають на різні покоління. Молодь, яка переживає ключові моменти історії (революції, війни, культурні зрушення), формує унікальну групову свідомість, що у свою чергу, перетворює демографічний факт (вік) на соціологічний феномен (колективна ідентичність) [23, с. 65].

Соціальні групи, організації та суспільства в цілому проходять цикли розвитку, які супроводжуються змінами у свідомості індивідів. Молодь завжди відіграє важливу роль на етапах зародження нових ідей і рухів. Генераційний підхід підкреслює, що молоде покоління зазвичай: схильне до новацій (молодь часто є джерелом соціальних, політичних і культурних змін); відкриває нові ідеї (участь молоді у великих політичних подіях демонструє її прагнення до змін, що формує суспільну свідомість); адаптується до змін (завдяки відкритості до нового, молодь швидше адаптується до трансформаційних процесів, забезпечуючи їх успішність) [27, с.85].

Основи генераційного підходу були розроблені К. Манхеймом, який досліджував роль молодих когорт у процесі соціальних змін та С. Ейзенштадтом, Н. Райдером, В. Бенгстоном та Дж. Старром, які уточнили та систематизували ключові положення цього підходу. У своїй статті 1975 р. В. Бенгстон і Дж. Старр підкреслили, що життєвий досвід і соціально-політична активність формують у когорт унікальні риси. Покоління, які стикаються з важливими історичними подіями, мають вищий рівень політичної та соціальної активності [24, с.56].

Генераційний підхід є особливо актуальним для розробки молодіжної політики, адже допомагає зрозуміти унікальні потреби та орієнтації різних вікових груп, сприяє інтеграції молоді у процес прийняття рішень і враховує вплив історичних умов на формування цінностей і поведінкових моделей молоді. Тож, підхід забезпечує основу для глибшого розуміння ролі молодого покоління у розвитку суспільства і формуванні ефективної молодіжної політики [110, с. 47].

Відповідно, на основі достатньої кількості концепцій державної молодіжної політики, є можливість визначити спільні ідеї і засади її розробки та практичної реалізації, до яких можна віднести наступні:

а) розроблення концептуальних засад державної молодіжної політики на загальнодержавному рівні та відповідне закріплення таких засад юридично (конституції, декларації, закони, концепції та ін.);

б) створення сприятливих умов для реалізації потенційних можливостей молоді у праці за рахунок власної діяльності;

в) надання молоді соціальних гарантій стосовно набуття освіти, певної професії, розвитку самостійності, активності і підприємництва;

г) розвиток молодіжної ініціативи, молодіжного руху, підвищення рівня участі молодих людей у громадсько-політичному житті [40].

Аналіз правових засад реалізації молодіжної політики доцільно проводити, виходячи із системного підходу, оскільки він дозволяє розглянути молодіжну політику як систему цілеспрямованих заходів, інтегровану до загальної системи державного та наддержавного управління, а також проаналізувати молодіжну політику на двох основних рівнях її реалізації в рамках ЄС: наднаціональному та національному [26, с.99].

Державна молодіжна політика у більшості країн спрямована на створення сприятливих умов для реалізації потенціалу молоді у навчанні, трудовій діяльності, громадській активності. Основна мета такої політики полягає у формуванні системи гарантій для реалізації молодими людьми своїх прав, можливостей та самореалізації. До основних рис державної молодіжної політики можна віднести – ідеологічне підґрунтя. Оскільки державна молодіжна політика має ґрунтуватися на чітко визначених і законодавчо закріплених принципах, що визначають місце молоді в розвитку суспільства, реалізація цих принципів передбачає створення умов для соціально-економічного, правового та культурного становлення молодих людей (*Див. Додаток Б*).

Структура державної молодіжної політики є специфічною складовою

загальної державної політики, її ключовими завданнями є подолання соціальних викликів, які стосуються молоді та створення умов для інноваційної активності молодого покоління [98].

Молодіжна політика має статус одного з пріоритетних напрямів державного управління, її завданнями є забезпечення умов для самореалізації молодих людей, підтримка молодіжних ініціатив та залучення молоді до громадського і політичного життя. У процесі формування державної молодіжної політики своєї важливості набувають: декомпозиція стратегій вищого рівня (цей підхід полягає у трансформації стратегічних цілей загального рівня (наприклад, регіональних стратегій розвитку) у конкретні завдання для молодіжної політики); реалізація самої політик (адаптація цілей вищого рівня до потреб молоді, формування завдань для органів державного управління, відповідальних за реалізацію молодіжної політики, визначення ключових цілей молодіжної політики; визначення особливості (цей підхід забезпечує системність, але може недостатньо враховувати специфіку потреб молоді) [27, с.67].

Метод SWOT-аналізу, як інструменту формування стратегії, дозволяє побудувати функціональну стратегію, яка враховує сильні та слабкі сторони внутрішнього середовища, можливості і загрози зовнішнього середовища. Ключовими етапами даного методу є ідентифікація ключових проблем молоді у регіоні, визначення потенціалу інноваційного розвитку та оцінка зовнішніх загроз та можливостей. А результатом – створення комплексної стратегії, адаптованої до потреб конкретного регіону. Даний метод активно використовується у дослідженні державної молодіжної політики, тому що на основі його результатів можна визначити найважливіші завдання у сфері розвитку молоді, сформувати програми і проекти, що сприяють реалізації стратегічних цілей, забезпечити ефективність використання ресурсів, наявних у зовнішньому середовищі та мінімізувати вплив потенційних загроз на реалізацію молодіжної політики [24, с.67].

Відповідно, державна молодіжна політика є значним інструментом

забезпечення соціальної інтеграції молоді та її всебічної участі у суспільному житті. Ефективність даної політики значною мірою залежить від її адаптації до реальних умов розвитку кожної держави, що досягається завдяки використанню таких підходів, як розробка стратегій вищого рівня та SWOT-аналіз. Саме вони дозволяють сформувати дієві механізми підтримки молодого покоління, сприяючи його самореалізації та залученню до процесів інноваційного розвитку.

Результати SWOT-аналізу дозволяють побудувати морфологічну матрицю, яка включає найбільш важливі характеристики зовнішнього та внутрішнього середовища держави, яке визначає основний зміст стратегічно значущих проектів і програм, комбінація яких і складає основу державної молодіжної політики та її формулювання.

Наступним процедурним елементом побудови функціонального розвитку державної молодіжної політики можна вважати традиційний підхід, за допомогою якого здійснюється агрегування традиційних проектів, що реалізуються, програм і окремих заходів в дещо комплексне, що прийнято називати державною молодіжною політикою. У цьому випадку здійснюється спроба систематизувати проекти й програми за функціями або завданнями, а потім агрегувати отримані завдання у функціональну стратегію державної молодіжної політики [26, с. 67].

Такий підхід є доволі обмеженим та інерційним сценарієм розвитку подій і передбачає те, що зовнішнє середовища практично незмінне, а внутрішнє середовище молоді й самої держави є стабільним. У реальному житті такого не відбувається, тому відзначена процедура все більше асоціюється зі спробою обґрунтувати видатки на виконання тих функцій, які записані багато років тому в положеннях про адміністративні структури в державі, а не з прагненням забезпечити динамічний розвиток молоді в ній.

У сфері науки публічного управління запропоноване визначення найкраще підходить для характеристики поняття «система цілей». Це зумовлено тим, що система цілей розглядається як ієрархічна структура, яка

включає цілі і певні проєкти, програми, ключові заходи. Важливо враховувати, що процес формування системи цілей підпадає під вплив низки факторів, серед яких – стратегічні завдання, ресурси та зовнішнє середовище.

Системний аналіз кожного складного об'єкта є представлення його у вигляді структури цілей, яка відображає зв'язки та взаємодію між різними рівнями. Як один із перевірених практичних інструментів використовується побудова цільової моделі у вигляді так званого дерева цілей. Цей метод, розроблений американським дослідником Дж. Черчменом у середині XX ст., спочатку застосовувався для аналізу проблем у промисловості [32, с. 101] .

Метод базується на принципах системного підходу та передбачає розбиття загальної мети на підцілі, які взаємопов'язані у вигляді ієрархічної структури. Дерево цілей – це наочна модель, що дозволяє проаналізувати проблемну ситуацію та представити результати такого аналізу у вигляді системи без циклів. Інакше кажучи, дерево цілей – це модель, яка демонструє підпорядкованість і зв'язки між цілями та ресурсами [24, с.69].

Розробка дерева цілей спирається на експертні прогнози, які визначають тенденції розвитку та ключові фактори, що впливають на ситуацію. У рамках цього підходу використовується метод сценарного планування, який дозволяє моделювати можливі сценарії розвитку подій.

Процес побудови дерева цілей є багаторівневим і включає кілька етапів уточнення й узгодження. Центральним елементом процесу є декомпозиція цілей – методика, яка передбачає поступову деталізацію цілей, перехід від загального до конкретного. Це дозволяє створювати чітку структуру, яка сприяє системному розв'язанню проблем та ефективному управлінню.

Особливістю побудови «дерева цілей» є обов'язкове врахування принципу «вкладеності» цілей. Це означає, що кожна мета, яка визначена для окремого елемента системи, повинна бути пов'язана з цілями на інших рівнях ієрархії. Важливим є дотримання правила: «процес постановки цілей має відбуватися зверху вниз». Порушення цього принципу, тобто встановлення цілей знизу вгору, може призвести до непослідовності, відсутності

узгодженості та координації у системі цілей [27, с. 65].

При визначенні цілей необхідно враховувати суб'єктів цілепокладання, а саме молодь, органи влади та суспільство. У розрізі функціонального призначення можна виділити соціальні, економічні та організаційні цілі. За параметрами часу моделі цілей поділяються на стратегічні, тактичні та оперативні. Комбінування цих типів цілей створює можливість формулювання комплексних показників, які враховують взаємодію різних пар цілей. Це не лише сприяє більш точному визначенню цілей, але й формує основу для асоціативного мислення під час оцінювання [26, с. 102].

Комплексна система показників може бути структурована у три основні блоки: 1) показники, орієнтовані на суб'єктів цілепокладання; 2) показники, що базуються на функціональному розподілі цілей; 3) показники, орієнтовані на часові рамки: стратегічні, тактичні та оперативні. Кожній меті можуть відповідати один або декілька показників. Оцінка досягнення мети за показниками здійснюється за допомогою критеріїв, які можуть бути трьох типів: інтервальні, точкові та граничні. Для переходу від стратегії до показників необхідно розробити алгоритм формування системи показників. Цей алгоритм визначає комбінацію методів, які застосовуються на кожному етапі та забезпечують отримання необхідного результату.

Таким чином, алгоритм переходу від стратегії до показників передбачає виконання процедур, що дають змогу послідовно уточнювати та деталізувати цілі. Це забезпечує інтегрованість усіх рівнів планування та управління, що є ключовим у побудові ефективної системи цілей [24, с. 70].

Побудова функціональної стратегії розвитку молодіжної політики, заснована на результатах SWOT-аналізу, полягає у виявленні ключових характеристик внутрішнього та зовнішнього середовища організації. На основі отриманих даних формується функціональна стратегія, яка відображає оптимальні шляхи досягнення поставлених цілей. Сильні сторони організації визначаються як сукупність компетенцій, навичок працівників, організаційних ресурсів і конкурентних переваг, що разом формують активи організації.

Слабкі сторони, навпаки, проявляються у відсутності важливих елементів або у факторах, що створюють несприятливі умови для функціонування організації, формуючи її пасиви. Важливим є врахування того, що не всі сильні сторони мають однакову вагу – ключові переваги організації можуть стати основою для створення стратегії. Водночас сильна стратегія повинна спрямовуватись на усунення слабких сторін [36, с. 311].

Можливості організації – це сприятливі умови, створені зовнішнім середовищем, які можуть бути реалізовані через використання сильних сторін та посилення слабких. Проте можливості, які організація не здатна реалізувати, залишаються лише потенціалом, який не можна використовувати на практиці. Загрози зовнішнього середовища, у свою чергу, стримують прогрес організації та можуть стати серйозними перешкодами на шляху досягнення цілей.

Аналіз сильних і слабких сторін дозволяє встановити взаємозв'язок між потенціалом організації та її викликами. Це сприяє формуванню варіантів стратегій, які забезпечують успішне функціонування організації в поточних умовах та визначають перспективи її розвитку.

Процес агрегування є важливим етапом у розробці функціональної стратегії. Він передбачає об'єднання окремих елементів стратегії (проектів, програм, заходів) у єдину цілісну систему, що отримала назву агрегату.

Особливістю агрегатів є їхня емерджентність – властивість, яка полягає в тому, що система в цілому набуває якісно нових характеристик, які не можуть бути зведені до властивостей її окремих компонентів. Це явище ілюструється концепцією: $2 + 2 > 4$. У цьому сенсі агрегування можна розглядати як встановлення зв'язків між елементами системи, що створюють нові властивості. Агрегати можуть описуватися різними мовами (економічною, юридичною, технічною тощо), що дозволяє отримати кілька різновидів агрегатів з одного об'єкта. Якщо агрегат описується мінімально необхідною кількістю мов, що відповідають заданій меті, він отримує назву конфігуратора. Конфігуратор є прикладом інтеграції різних підходів для

створення оптимальної моделі системи, орієнтованої на досягнення поставлених цілей [27, с. 66–67].

Зокрема агрегати-оператори є ефективними інструментами для спрощення аналізу та управління складними системами, виконуючи функцію зменшення розмірності системи, що полегшує її сприйняття та моделювання. Основний метод агрегування полягає у встановленні відносин еквівалентності між елементами системи, що дозволяє утворювати класи елементів зі схожими властивостями. Агрегати-структури є моделями системи та визначаються такими компонентами, як об'єкт, мета і засоби моделювання. У проєкті кількість структур має відповідати числу мов, використаних у конфігураторі системи, причому зв'язки між елементами повинні бути описані на всіх цих мовах. Методи побудови дерева цілей включають традиційні методи декомпозиції, соціологічні методи опитування й аналізу документів, а також спеціальні методи, що дозволяють переходити від абстрактних компонентів стратегії, таких як бачення або місія, до стратегічних цілей [36, с. 312].

Формування бачення організації починається з аналізу її поточного стану та створення образу бажаного майбутнього, після чого експерти аналізують розрив між бажаним майбутнім і сьогоденням. Бачення є основою для формулювання місії організації, яка визначає її призначення та пріоритетні напрями діяльності. До ключових чинників, що впливають на формування місії, належать історичні аспекти організації, поведінковий стиль працівників, вплив зовнішнього середовища, доступність ресурсів для досягнення цілей та унікальні особливості організації. Місія враховує і потреби суспільства, які організація задовольняє, взаємодію із зовнішніми силами, включаючи цільову спрямованість, пропонований продукт/ послугу та технології, соціокультурні цінності, внутрішнє уявлення про себе та бажаний зовнішній образ [38, с. 311].

Формулювання місії має бути зрозумілим, простим і однозначним, але залишати простір для прогресивного розвитку управлінської системи. Перехід від загального формулювання місії до конкретних цілей включає деталізацію результатів, визначених у баченнях, де під цілями розуміються конкретні

результати, які організації слід досягти. Тож, агрегати-оператори й агрегати-структури забезпечують методологію формування візії, місії та стратегічних цілей організації, створюючи узгоджену й ефективну систему управління.

Методи визначення сукупності показників можна класифікувати на індивідуальні та колективні підходи до активізації мислення. До перших належать, наприклад, метод фокальних об'єктів і методи, що базуються на морфологічному аналізі. У свою чергу, серед колективних методів можна виділити екскурсії у майбутнє, побудову сценаріїв, використання методів номінальних груп і технік питань, а також стратегії Діснея. Крім цього, методи парних порівнянь та кореляційного аналізу дозволяють встановити взаємозв'язки між показниками та визначити їх ієрархію за пріоритетністю.

Розробка критеріїв оцінювання ступеня успішності реалізації стратегій включає застосування таких інструментів, як бенчмаркінг та інноваційні методики роботи з картками (зокрема, метод 635) [36, с. 72]. Усі зазначені підходи сприяють активізації творчого мислення при формуванні збалансованої системи показників.

На основі проведеного дослідження створено класифікацію методів для формування збалансованої системи показників функціональних стратегій розвитку молодіжної політики; визначено ключові чинники, що впливають на процес формування стратегій, як комбінацію цільових складових (візія, місія, цілі), характеристик зовнішнього і внутрішнього середовища, показників оцінки динаміки розвитку, функціональної орієнтації і типових моделей потенційного розвитку регіонів. Обґрунтовано процедури переходу від функціональних стратегій до критеріїв оцінки, які забезпечують контроль над виконанням поставлених завдань; розроблено алгоритм, що дозволяє інтегрувати різні методи для створення збалансованої системи показників. Цей алгоритм гарантує узгодженість цілей функціональних стратегій та показників оцінки їх реалізації. Запропоновано універсальну схему формування збалансованої системи показників, яка сприяє досягненню

стратегічних цілей.

1.3. Аналіз джерельної бази дослідження.

Науково-теоретичним підґрунтям магістерської роботи слугували класичні та сучасні наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених у галузі публічного та державного управління, а також соціології, політології та психології. У процесі дослідження використана відповідна спеціальна література, матеріали періодичних наукових видань, конференцій та семінарів, автореферати дисертаційних досліджень, дані досліджень та статистичні дані.

У ході дослідження було проаналізовано результати теоретичних та практичних напрацювань, як і зарубіжних, так й українських науковців, сферою інтересів яких є молодіжна політика. Зокрема, теоретичні аспекти проблемних питань реалізації молодіжної політики та публічного управління розглядали фахівці в галузі науки державного управління: Баглик В. [1], Багмет М., Корицька В. [3], Біляєв Я. [5], Головатий М. [10] Коваль Г. [24], Кожушко Н. [25, 26] Козлова Л. [27], Мотречко В. [36, 37, 38] Радченко О., Крюков О. [40], Смокова Г. [98], Шайгородський Ю. [56], Штанська О. В. [58] та ін. Так, дослідники О. Радченко і О. Крюков, вважають, що принциповою особливістю молоді є те, що її суттєві характеристики й риси знаходяться в стані формування і становлення, коли вагому роль у формуванні індивіда відіграють зовнішні чинники. Ю. Шайгородський вважає, що сучасна молодь у своєму розвитку та становленні демонструє певні соціально-політичні відхилення від норми. Наукова розробка вказаної проблематики представлена працями вчених, які розглядають молодь переважно у контексті формування та реалізації молодіжної політики. Так, В. Баглик [1], Є. Головатий Н. [10, 11] Метьюлкіна Д. [34] та інші розглядають молодь та державну молодіжну політику як форму взаємодії держави та молоді у певних питаннях, які, на нашу думку, не повною мірою відображають інтереси молоді. М. Головатий досліджує молодіжну політику у контексті суб'єктності задіяних акторів, наголошує, що провідну роль у її реалізації займають політичні партії, громадські організації, соціальні інститути та самі індивіди; що успішна

молодіжна політика – це злагоджена робота усіх структурних компонентів за наявності фінансової підтримки з боку держави [10, с. 237].

Натомість А. Карнаух пише, що в якості об'єкта слід враховувати сукупність молодіжних проблем, з якими стикається нове покоління та які водночас гальмують перехідний процес нашої держави [22, с. 312].

Дослідниця державної молодіжної політики Н. Метьюлкіна вважає, що лише системний, цілеспрямований вплив суб'єктів державної влади (у т.ч. й суспільних інститутів) за умови громадської підтримки є дієвим механізмом соціалізації та входження молоді у соціум. Тобто, вчена підкреслює взаємозалежність понять «соціалізація» та «державна молодіжна політика». З її наукових доробок можна зробити лаконічний, але досить ґрунтовний висновок – соціальні й політичні інститути соціалізації є механізмом формування та реалізації державної молодіжної політики [34, с. 12].

Український вчений Т. Донченко пропонує розглядати державну молодіжну політику як: пріоритетний і специфічний напрям у діяльності держави, її органів з метою створення певних умов та соціальних гарантій для становлення і розвитку молоді, самореалізації в особистих та суспільних інтересах; удосконаленню механізму взаємовідносин держави з молоддю стосовно реалізації її інтересів, запитів, потреб [15, с. 127].

Натомість Н. Кожушко пише, що «державна молодіжна політика, як певний напрям дій, складається із суспільних цілей та необхідних ресурсів для досягнення поставлених завдань і повинна базуватися на принципах та закономірностях суспільного розвитку, бути визначеною за пріоритетами, що мають дедалі більше розкривати саме соціальне спрямування діяльності органів влади, серед яких особливе місце займають спрямованість на вирішення проблем молоді, а також створення певних умов і соціальних гарантій для становлення та розвитку молодого покоління» [25, с. 101].

Узагальнюючим є визначення В. Головенька, який під молодіжною політикою розуміє комплексну діяльність держави з метою повноцінного виховання та формування активної позиції у молодого покоління. Дослідник

наголошує на децентралізації тих інституцій, які реалізують державну молодіжну політику на місцях через важливість об'єктивного чинника – етнічних, культурних та економічних складових кожного регіону [11, с. 128].

Над вирішенням проблем реалізації молодіжної політики, її соціального, правового, управлінського аспектів працювали зарубіжні вчені: Вінард С., Галлі Д., Еберлі Д. [70], Лазос, П. Ласвел Г. [90], Мюллер Ф., Хан-Блейбтреу М., Молгат М. [85], Харрісон, К. Хартман-Фріч, А., Сорліндссон Т, Бярнасон Т. [106] тощо. Дослідження вищезазначених авторів є значним внеском у теорію, методологію та практику реалізації молодіжної політики.

Аналізу реалізації державної молодіжної політики в країнах Європейського Союзу присвячені роботи зарубіжних науковців Г. Бредлі та Дж. Хоффа [65], Н. Дьюка [69], Д. Гуллі та С. Паугама [84], С. Валласе та С. Ковачева [108], Х. Вілльямсона [109], К. Леккарді та Е. Руспіні [90], Х. Метьюза [92], Дж. Олафссона та М. Квіста [94], Л. Строппа [99], Т. Шевальє [66], Р. Фартінг [82], та вітчизняних вчених І. Артеменка, І. Дабагяна та І.Павловської [63], М. Кербаль, С. Луценка, В. Мотречко В. [38] Т. Токарського, С. Толстоухової, М. Шелемба [57] та ін.

Питаннями ефективності молодіжної політики займалися такі науковці, як О. Болотська [6], К. Брензович та Є. Немеш [7]. Основу дослідження вітчизняних науковців саме у молодіжній сфері, як окремому та актуальному напрямі політико-управлінської діяльності владних структур. У цьому контексті варто виокремити праці Баглик В. [1], Гайдаєнка І. [9], Головатого М. [10], [11], Карнаух А. [18], Коцур В. [24], Лободинської О. [25], Мельникова Д. [28], Метьюлкіної Н. [34], Мотречко В. [36, 37], Томенко Д. [50] та ін.

Правові засади молодіжної політики в Європейському Союзі закріплені в цілому комплексі правових актів, які регламентують дану сферу в ЄС, це: Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті [17]; Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства і освіти з прав людини [55]; Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про доступ молоді з неблагополучних районів до соціальних прав [40];

Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про доступ молодих людей до прав [41]; Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про молодіжну роботу [42]; Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам щодо участі ромської молоді [43]; Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про захист молодіжного громадянського суспільства і молоді та підтримки їх участі в демократичних процесах [44] та ін.

Також було здійснено аналіз низки офіційних сайтів та матеріалів, що на них знаходяться, зокрема: Європейського Молодіжного Парламенту [39], Європейської Комісії [78], Парламенту Швеції [100], Європейського молодіжного центру у Страсбурзі [76], Європейського молодіжного центру у Будапешті [77] та ін.

Разом з тим, незважаючи на ґрунтовну розробленість зазначеної проблематики, окремі аспекти стосовно організації реалізації державної молодіжної політики в країнах ЄС, зокрема, та в самому Європейському Союзі, загалом, залишаються невирішеними. Потребують подальшого обґрунтування питання визначення критеріїв ефективності реалізації цільових молодіжних програм, удосконалення діяльності суб'єктів розробки та реалізації державної молодіжної політики.

РОЗДІЛ 2

ПРИНЦИПИ ТА СТАНДАРТИ РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В ЄС

2.1. Моделі державної молодіжної політики в країнах Європейського Союзу.

Євроінтеграційний курс України орієнтує нас на детальне дослідження досвіду європейських країн задля пошуку оптимальних механізмів для подальшого розвитку державної молодіжної політики. Здійснений в магістерській роботі аналіз світових, перш за все європейських моделей державної молодіжної політики свідчить, що всі вони мають свої національні особливості, специфіку реалізації та динаміку наявних перетворень.

Узагальнюючи різноманітні підходи до формування та реалізації державної молодіжної політики науковці намагаються систематизувати ключові критерії, на основі яких можна виокремити певні моделі. Загалом можна виділити три підходи до класифікації державних молодіжних політик:

перший – *інтервенційний*, зорієнтований на домінуючу концепцію молоді та цілі державного управління й втручання у проблеми, пов’язані з молоддю;

другий – *підхід цільових груп*, зорієнтований на те, які саме вікові групи знаходяться в центрі уваги молодіжної політики та які підгрупи молоді є найбільш цільовими;

третій – *організаційний*, зорієнтований на структуровані та організаційні основи молодіжного сектору як сфери соціальної політики [65].

Розпочнемо з опису різних підходів по черзі, а потім перейдемо безпосередньо до характеристики моделей державної молодіжної політики. Варто взяти до уваги те, що не тільки державна молодіжна політика, але й становище молодих людей суттєво відрізняється в європейських країнах. Кількість маргіналізованих груп через безробіття, роль сім’ї в догляді за

молодими людьми, рівень бездомності тощо є різними, і можна сказати, що молодіжна політика реагує на ці існуючі ситуації по різному.

Розпочнемо з першого підходу до класифікації моделей державної молодіжної політики – інтервенційного. Як зазначають Валласе К. та Ковачева С., зміст якого розвивається крізь сприйняття контексту добробуту, а також з різних традицій молодіжних рухів і різних інституційних історій молоді в кожній країні. Одним із особливих факторів, що відрізняє молодіжну політику в різних частинах Європи, є концепція молоді – ступінь, у якому молодь розглядається як проблема чи ресурс. У країнах, де молодь розглядається як проблема, увага приділяється таким проблемам, як безробіття, безпритульність, СНІД, зловживання наркотиками та запобігання правопорушенням серед молоді. Це дуже чітко спостерігається у Великобританії та Ірландії, наприклад, де молодіжна політика обговорюється в контексті соціальної ізоляції на національному рівні. На місцевому рівні часто виникає проблема запобігання злочинності до того, як вона сталася [105]. У країнах, де молодь розглядається як ресурс, увага приділяється державній молодіжній політиці, яка допомагає розвивати молодь як ресурс для себе чи як ресурс для суспільства в цілому. Таким чином, у цих країнах наголошується на стимулюванні освіти, навчання та особливо участі молоді. Отже, у цих країнах розширення можливостей молодих людей відіграє важливу роль. Найкращий приклад цього підходу можна знайти в скандинавських країнах. Зокрема у Данії та Швеції молодь розглядається як людський і суспільний ресурс [106].

Додатковим диференціюючим фактором у інтервенційному підході є ключові цілі державної молодіжної політики. Однією з головних цілей державної молодіжної політики, як у країнах Північної Європи, так і в країнах Південної Європи є сприяння автономії молоді. У скандинавських країнах молоді люди досить незалежні від своїх сімей, оскільки вони, як правило, покидають дім і живуть самотійно відносно молодими порівняно з іншими європейськими регіонами [85, с. 45]. Однак у країнах Південної Європи

стурбованість автономією молоді має дещо інший контекст. У цих країнах існує тривала залежність від сім'ї, і більшість молодих людей живе вдома. Одним із способів молодіжної політики (особливо в Іспанії) протягом останніх років протистояти тривалій залежності молодих людей від їхніх сімей було сприяння та підтримка гнучкості певних сегментів ринку праці з метою зменшення безробіття серед молоді. В Іспанії і Португалії існують заходи щодо забезпечення доступним житлом молодих людей поза межами батьківського дому [106, с.59]. Отже, ступінь автономії молоді та те, що це фактично означає на практиці, є відносним залежно від того, з якої частини Європи ми починаємо, і причини для того, щоб вважати її важливою, різні.

Варто звернути увагу на інтервенційний підхід з точки зору питань і проблем, які вважалися важливими в кожній країні. У скандинавських країнах головним питанням була участь молоді в суспільстві та те, як перетворити її на активних громадян, як ресурс для суспільства. У більшості країн існує занепокоєння з приводу подовження молодіжного періоду, яке внаслідок підвищення рівня освіти та професійної підготовки, безробіття, змін у фінансуванні освіти, зростання витрат на вихід з дому, відстрочення зміни родини тощо призвело до його продовження [65, с. 443]. Схожі тенденції є і в інших країнах, але у Великій Британії ця тенденція суперечить очікуванням багатьох батьків (особливо з числа робітничого класу), що призводить до напруженості в сім'ї, а іноді й безпритульності [86, с. 378].

Втім, у скандинавських країнах інтеграція політики підтримки сімей, освіти та працевлаштування означає, що це більше не проблема сімей, а радше те, що підтримує держава. У європейських країнах, орієнтованих на сім'ю, таких як Німеччина, Австрія, Нідерланди чи навіть середземноморські регіони, постійна підтримка молодих людей сім'ями також призводить до подовження залежності, але це більше проблема для молодих людей, які не можуть виїхати з додому, а не для самих сімей. На Півдні, навпаки, соціальне відторгнення не обов'язково зосереджувалося лише на безробітті, а й на проблемах бездомності, проблемних переходів тощо [88, с. 271]. З іншого

боку, у таких країнах, як Нідерланди, де на час дослідження, безробіття серед молоді було низьким, студенти часто роблять випадкову зайнятість, щоб фінансувати своє навчання, а не гетто на ринку праці, що веде до соціальної ізоляції [62, с. 65]. Соціальна ізоляція безробітної молоді разом із високим рівнем безробіття є новою проблемою в таких країнах, як Румунія та Болгарія, а також у більшості нових держав-членів. Таким чином, хоча подібні проблеми безробіття, виходу з дому, доступу до ринку праці, соціальної ізоляції молоді з етнічних меншин тощо більшою чи меншою мірою відомі усіма європейським країнами масштаб цих проблем і кількість уваги, яку вони привертають, від політиків є доволі різною.

Другий підхід цільових груп до класифікації моделей державної молодіжної політики зосереджується на концептуалізації молоді як вікової групи. Представники даного підходу розрізняють цільові групи за віковим діапазоном і цільові групи за спеціалізованими проблемами політики. Молодь є невизначеною категорією, яка певною мірою відображає соціальну конструкцію історичних процесів [105, с. 98]. За даним підходом можна виділити країни згідно з тим, наскільки *широким* чи *вузьким* є віковий діапазон, за яким визначається молодь.

Країни з широким визначенням віку від народження до 25 або 30 рр. – це Австрія, Бельгія, Німеччина та Фінляндія. До країн із середнім віком молоді від ранньої початкової школи до 25 рр. належать Ірландія, Нідерланди та Люксембург. Країни з вузьким віковим визначенням вікової групи молоді, що розширюється від 11 або 13 рр. до 25 рр., включають Францію, Ісландію, Норвегію та Сполучене Королівство. Країни з дуже вузьким поняттям молоді (це молодь, що закінчує початкову середню освіту і досягає 25-30 рр.), це Данія, Іспанія, Греція, Португалія та Швеція [65, с.446]. Тож, слід зауважити, що існує безліч визначень того, де починається і де закінчується молодість, і класифікація між країнами є умовною.

Другий вимір широкої та вузької концепції молоді стосується конкретних цільових груп у межах вікового діапазону – тобто чи є молодь

загалом (тобто все покоління молоді) цілями державної молодіжної політики чи лише певні групи. Так, у Сполученому Королівстві та Ірландії об'єктами втручання частіше стають проблемні групи/знедолена молодь, а в Німеччині, Австрії та Франції цільовою метою є вся молодь, хоча можуть існувати спеціальні програми для знедоленої молоді. У обмеженій моделі молодіжної політики, яка діє в Греції, Португалії й Іспанії, зазвичай охоплюються окремі групи молоді, оскільки вони мають певні проблеми, що були виявлені [72].

Таким чином, цільовими групами для реалізації державної молодіжної політики може бути або невелике коло молодих людей, або широке коло молодих людей, і це, як правило. Проте слід зазначити, що в багатьох країнах різні адміністративні частини держави можуть по-різному визначати молодь – не обов'язково існує послідовна модель у кожній країні. Це одна з проблем спроби розробити загальну структуру державної молодіжної політики, як ми намагаємося зробити зараз – завжди є багато винятків, тому що молодіжна політика в більшості країн не є узгодженим набором проблем (*Див. Додаток В*).

Розглянувши низку варіацій організаційного підходу до державної молодіжної політики, можна наголосити, що в деяких країнах існує спеціальне міністерство чи директорат у справах молоді, а в інших країнах державна молодіжна політика розкидана по кількох міністерствах чи агенціях, без спеціальної відповідальності за молодь. У деяких країнах державна молодіжна політика є децентралізованою, а в інших більш централізованою.

Також, країни Європи можна розрізнити залежно від того, чи є в них великий чи менший молодіжний сектор. Країни з великим молодіжним сектором, де державна молодіжна політика переважно зосереджена в межах чітко визначеного та добре організованого набору інституцій, включають Австрію, Люксембург, Ліхтенштейн, Німеччину, Іспанію, Грецію та Португалію [106, с. 62]. Наприклад, в Австрії існує Міністерство молоді (разом з кількома іншими сферами соціального забезпечення – тобто «Молодь і покоління», що також охоплює сім'ї). Крім того, існує молодіжний науково-

дослідний інститут, відповідальний за проведення молодіжних досліджень і підтримку бібліотеки, яку можна покликати для підготовки звітів або коментарів для уряду щодо молодіжних проблем і політики. На додаток до цього існує головна організація, яка об'єднує всі молодіжні організації, і більша частина молодіжного сектору децентралізована в різних федеральних регіонах [104, с. 451]. Це дуже схоже на Німеччину, яка має ще розгалуженішу структуру з кращими ресурсами, включаючи молодіжний інститут із великими групами дослідників і регулярними опитуваннями.

До іншої групи належать країни, де в основному існує незначний молодіжний сектор, який частково розпорошений серед низки традиційних секторів, таких як освіта, зайнятість, міське планування тощо, включають Нідерланди, Бельгію, Ірландію, Фінляндію, Швецію та Норвегію. Це означає, що відповідальність за проблеми молоді лежить на різних міністерствах та організаціях, хоча може існувати певна міжмолодіжна координація [86, с. 182].

І, відповідно, країни, де взагалі немає спеціального молодіжного сектору, але де державна молодіжна політика поділена на інші адміністративні сектори без координаційного центру, це: Великобританія, Ісландія та Данія. Слід зазначити, що у Сполученому Королівстві зараз спостерігається більша координація молодіжної політики завдяки ініціативам Відділу соціального відчуження, який спрямований на координацію різних сфер молодіжної політики. Крім того, в Шотландії та Уельсі існує більш розвинена стратегія молодіжної політики, ніж в Англії [86, с. 183].

Узагальнюючи різні підходи до формування та реалізації державної молодіжної політики, науковці намагаються систематизувати її типові моделі. Одним з перших таку спробу здійснили італійські дослідники Д. Галлі, С. Паугам і Дж. Еспінг-Андерсен, які спираючись на існуючі європейські моделі соціального забезпечення запропонували поділити державну молодіжну політику на: 1) універсальну суспільну модель чи орієнтовану на громаду; 2) протекціоністську модель; 3) централізовану [81, с. 54].

Отже, першою розглянемо універсальну модель або орієнтовану на

громаду (скандинавські країни). Державна молодіжна політика в таких країнах делегована переважно громадянському суспільству (церква, волонтери), а не безпосередньо державі. Місцеві органи влади та громади вважаються домінуючими акторами. Існує тенденція до досить вузького визначення віку молоді, де молоді люди розглядаються як ті, хто закінчує початкову школу, до тих, кому виповнилося 25 р., і більшість положень стосується групи підлітків. У цих країнах державна молодіжна політика не розглядається як спрямована на всю молодь, а радше на молодь, яка розглядається як проблема [65, с. 153]. Молодіжна політика спрямована на молодих правопорушників, потенційних правопорушників, етнічні меншини, бездомних тощо. Метою державної молодіжної політики є стримування проблеми.

Наступна модель державної молодіжної політики – протекціоністська, яка відповідає корпоративній моделі соціальної держави, що базується на зайнятості. Вона охоплює такі європейські країни: Австрію, Бельгію, Францію, Німеччину, Ліхтенштейн, Люксембург і Нідерланди. У цих країнах існує давня традиція молодіжної політики та молодіжних інститутів. Зрештою тут були запроваджені добре розвинені молодіжні міністерства чи директорати, а в деяких країнах існує молодіжний інститут для проведення досліджень для відповідних міністерств. Їх називають захисними, адже вони спрямовані на заохочення та підтримку молодих людей від народження і вище, тому вони мають широке вікове визначення молоді, включаючи дітей і молоді сім'ї. Ці молодіжні служіння охоплюють такі питання, як усиновлення та опікування, дозвілля тощо. Тому вони мають набагато ширші повноваження, ніж, наприклад, режими, засновані на громаді, де такі послуги можна знайти в інших країнах соціальної держави. Тут існує тенденція до патерналістського погляду на політику держави щодо молоді [105, с. 112].

Централізована модель державної молодіжної політики характерна для держав Південної Європи, Середземномор'я чи Латинського регіону (зокрема йдеться про Грецію, Португалію, Іспанію й Італію). Соціальна держава не забезпечує загального охоплення й іноді розглядається як «субінституційна»,

адже соціальна політика менш обширна за своїм охопленням, ніж у Північній Європі. У цих країнах (за винятком Іспанії) державні молодіжні політики є відносно нещодавніми за походженням, часто вводяться як відповідь на європейські ініціативи, які ми обговоримо пізніше. Проте держава розробила низку ініціатив у сфері, за яку раніше відповідали церкви чи сім'ї, отже, приватною справою, а не державною відповідальністю. У минулому, як і значною мірою нині, молоді люди жили в своїй родині, поки не одружилися (пізно у випадку чоловіків, раніше у випадку жінок), а потім ставали новою сім'єю. Традиційно держава не була залучена, хоча зараз це змінюється. Введене поняття молоді – це досить вузьке вікове визначення молоді (від 15 до 25 або 30 р.). Громадянське суспільство мало залучене до молодіжної політики, воно досить слабо розвинене порівняно з іншими країнами, що є спадщиною років авторитарного правління, хоча є докази, що в цьому відношенні спостерігається досить динамічне зростання. Загалом існує низький рівень участі в молодіжних організаціях, а молодіжна політика спрямована на особливі групи молоді. Однак загальною метою державної молодіжної політики в цих країнах є сприяння асоціативному життю молодих людей, щоб зробити внесок у розвиток громадянського суспільства на цьому рівні. Однак, пізній розвиток молодіжної політики в цих країнах теж означає, що вони мають досить динамічну траєкторію змін [81, с. 78] (*Див. Додаток Д*).

Всі вищезгадані моделі державної молодіжної політики виникли внаслідок різних історичних обставин у європейських країнах. Втім, останнім часом ми можемо спостерігати більшу тенденцію до загального розуміння проблем молоді в Європі, частково через європеїзацію молодіжної політики в останні десятиліття.

Державну молодіжну політику, як правило, поділяють на основі окремих підходів, перш за все інтервенційного. По-друге, є цільові групи молодих людей, які пов'язані з визначенням молоді, і тут ми можемо розрізняти політику відповідно до того, чи використовується вузьке чи широке поняття молоді (як з точки зору віку, так і соціальних груп). По-третє, є організація

самої державної молодіжної політики, яка може включати молодіжне міністерство, може мати наскрізні агенції, відповідальні за молодь, або взагалі не мати конкретної політичної установи, відповідальної за молодь.

Державну молодіжну політику особливо важко класифікувати, оскільки вона часто розпорошена навколо різних установ і міністерств, які самі не мають узгоджених моделей управління, і часто вони децентралізовані на регіональному чи місцевому рівнях. Навіть у кожному кластері країн ми знаходимо важливі відмінності – наприклад, між Данією та іншими скандинавськими країнами, з якими вона входить до однієї групи. Проте, з європеїзацією молодіжної політики ми знаходимо більшу однорідність, особливо тому, що країни Півдня та Сходу намагаються «наздогнати» розвинені країни, такі як країни Центральної Європи та Північної Європи, де існує сильна традиція в реалізації молодіжної політики та ідентифікації молоді як об'єкта управління. Однак, ми можемо визначити дві основні тенденції цього процесу: європеїзацію та трансверсалізм. Перша тенденція відображає дедалі більший зсув до європеїзації соціальної політики загалом через обмін інформацією, прикладами передового досвіду та використання керівних принципів та орієнтирів Європейської Комісії. Друга тенденція прагне об'єднати ініціативи та політику, які стосуються молоді, в різних міністерствах і сферах політики, а також на рівнях уряду.

2.2. Правові засади здійснення молодіжної політики в ЄС.

Молодіжна політика є на сьогодні одним із пріоритетних напрямів державної політики більшості розвинених країн світу. Це пов'язано, в першу чергу, з тим, що саме молоде покоління розглядається державою, по-перше, як ресурс для успішного розвитку в майбутньому, а з іншого боку, як найважливіший елемент сучасного суспільства, який вже нині може зробити істотний внесок у його модернізацію та всебічне вдосконалення. Для Європейського Союзу підтримка молодих людей та створення сприятливих умов розвитку молоді визнані невід'ємним елементом економічної та

соціально-політичної стабільності інтеграційного об'єднання.

Молодіжна політика ЄС розроблялася на основі основних принципів та базових положень загальноєвропейського законодавства, які містяться в офіційних документах Європейського парламенту та Ради. Основні засади молодіжної політики були закладені вже в основних положеннях договорів, що регулюють питання у сфері освіти та професійної підготовки, тому основними джерелами цього дослідження стали офіційні документи Європейського Союзу та європейських молодіжних організацій.

Ще у далекому 1993 р., коли було підписано Маастрихтський договір, у його статтях 126 і 127 вже йшлося про те, що ЄС має заохочувати розвиток молоді щодо молодіжних обмінів та полегшення доступу до професійної підготовки. Починаючи з Лісабонського договору, Європейський Союз підтверджував свою прихильність до просування та подальшого розвитку загальноєвропейської політики в галузі освіти, професійної підготовки, професійного навчання, молоді та спорту. Крім цього, ще в 1988 р. у рамках Єдиного європейського акту Європа розпочала реалізацію своєї першої програми, спрямованої виключно на молодих людей по всій Європі, що отримала назву «Молодь для Європи». При цьому з набранням чинності Лісабонським договором «законодавчою основою для молодіжної політики є стаття 165 Договору про функціонування ЄС [30].

Також серед базових правових актів слід розглянути Договір про заснування Європейського Союзу. Стаття 149 цього нормативного акта визначала, що в рамках ЄС буде проведена низка програм міжнародного співробітництва, у тому числі й у галузі молодіжної політики. Зокрема, у зазначеній статті визначалося, що дії Співтовариства мають бути спрямовані на заохочення розвитку молодіжних обмінів та обмінів викладачами [85, с. 66].

Проте базовими правовими документами, які визначили основні концептуальні засади та шляхи реалізації молодіжної політики у країнах-державках Європейського Союзу стали: «Біла книга», «Нові стимули для молоді Європи» (2001 р.), Європейський молодіжний пакт (2005 р.), Комюніке

Європейської Комісії «Підтримка повноцінної участі молодих людей у сфері освіти, зайнятості та суспільстві» (2007 р.), Стратегія молодіжної політики «Молодь – інвестування та надання можливостей» на період 2010-2018 рр., Молодіжна стратегія ЄС 2019-2027 рр. [49]. Ці документи також заклали основи загальноєвропейської молодіжної політики та стали етапами еволюції концептуалізації молодіжної політики для ЄС.

Першим етапом стало створення «Білої книги. Нові стимули для молоді Європи», яка містить основні пріоритетні напрями розвитку молодіжної політики в Європі на найближчу перспективу. Серед основних завдань, які ставилися в ній, були застосування відкритого методу координації в галузі молодіжної політики та облік молодіжної повістки при розробці інших політик, що безпосередньо стосуються молоді [75, с. 5]. У преамбулі до документу наголошено, що більшість пропозицій, згаданих у ньому, звернені до держав-членів та регіонів Європи, які несуть на собі основний тягар реалізації різних заходів, пов'язаних із молоддю. Держави-члени повинні створювати такі умови життя, в яких «молоді люди можуть побачити результати їхніх особистих зобов'язань, побачити, що їхня активна громадянська позиція стає реальністю. Беручи участь у житті школи, району, місцевості чи асоціації, молоді люди можуть набути досвіду та впевненості, вони мають піти на крок далі, зараз чи пізніше, у суспільному житті своїх країн, а також і на європейському рівні» [75, с.6].

Зрештою, Біла книга пропонувала нову стратегію європейського співробітництва в галузі молодіжної політики, що включає два основних аспекти: відкритий метод координації в конкретній галузі молодіжної політики і прискіпливіший розгляд проблем молоді у реалізації інших політичних напрямів. Серед концептуальних засад молодіжної політики, розроблених у «Білій книзі» варто відзначити визнання таких важливих аспектів життя молодих людей, як те, що молодість тепер триває набагато довше, змінилися соціальні ролі молоді: вона стає дедалі більш індивідуалізованою. Також «Біла книга» запропонувала «чотири ключові

послання» (Four key messages), які можна розглядати як свого роду цілі або пріоритетні напрями європейської молодіжної політики початку XXI ст.: 1) активна громадянська позиція молоді; 2) розширення галузей та можливостей для експериментування; 3) розвиток самостійності молодого покоління; 4) зміцнення європейських цінностей у молодіжному середовищі (Європейський Союз як провідник цінностей) [87, с. 8].

Наступним документом, який заклав концептуальні засади та напрями загальноєвропейської молодіжної політики, став «Європейський молодіжний пакт» (European Youth Pact), ухвалений у березні 2005 р. Європейською Радою. Пакт багато в чому розвивав ідеї, закладені у Білій книзі, і був її логічним розвитком. Його основні ідеї стосувалися підвищення якості навчання та професійної підготовки молодого покоління, підвищення можливостей для соціальної мобільності, створення умов для професійної зайнятості та соціальної включеності європейської молоді до суспільно-політичних, соціально-економічних та культурних процесів у Європі. Основні напрями молодіжної політики, закладені у Європейському пакті, стосувалися питань зайнятості, інтеграції та соціального розвитку. У Пакті так само як і в «Білій книзі» велика увага приділялася активізації громадської активності молоді, її залученню до суспільних процесів як необхідного елемента соціальної адаптації молодого покоління, залучення його до вирішення значущих питань, у т.ч. й у сфері молодіжної політики. Прийняття Європейського молодіжного пакту стало важливим законодавчим кроком на шляху формування європейської молодіжної політики. Якщо «Біла книга» не була офіційним документом, а концепцією майбутньої молодіжної політики, то Пакт став реальним нормативно-правовим актом, який діє в рамках Євросоюзу [76].

У 2007 р. було опубліковано Комюніке Європейської Комісії «Підтримка повноцінної участі молодих людей у сфері освіти, зайнятості та суспільстві», яка заклала основи для якіснішої підтримки молоді через підвищення фінансування освітніх програм, програм академічної та наукової мобільності, зайнятості. Нарешті, у квітні 2009 р. Європейська Комісія

затвердила нову Стратегію Євросоюзу у сфері молодіжної політики на найближче десятиліття, в основі якої лежав попередній накопичений досвід («Біла книга», Європейський молодіжний пакт), та усвідомлення необхідності активізації підтримки молоді у світлі нових викликів для ЄС – Стратегію молодіжної політики «Молодь – інвестування та надання можливостей». Насамперед, цей документ виходить із двох основних положень, які зводяться до наступного: молодь є однією з найуразливіших соціальних груп, особливо в умовах сучасної економічної кризи; молодь – це найцінніший ресурс Європи, з урахуванням демографічних тенденцій її старіння [59].

Тому Стратегія молодіжної політики ЄС заснована на двосторонньому підході: «з одного боку, інвестування в молодь – збільшення обсягу ресурсів, що надаються для розвитку галузей, які щоденно впливають на молодих людей та забезпечують їх благополуччя; з іншого боку, наділення молодих людей правами та повноваженнями – розвиток та використання потенціалу молодих людей для відновлення суспільства, реалізації європейських цілей та цінностей» [59]. Чинна стратегія молодіжної політики ЄС розроблена з урахуванням кризових явищ, що спостерігаються на сьогодні в Європі. Як йдеться у повідомленні Європейської Комісії за 2012 р. з проблем молоді: «Європа переживає кризу, яка вдарила по молодих європейців і виявилася у безпрецедентному рівні безробіття та ризику зростання бідності. Європа 2020 р., стратегія ЄС щодо сталого та всеосяжного зростання встановлює рамки для координування дій у відповідь Європи, для того, щоб стати ще сильнішою і вийти з кризи... Європа 2020 фокусується на молодих людях» [59].

Ключовим документом, на основі якого реалізується сучасна молодіжна політика в ЄС є Молодіжна стратегія ЄС 2019-2027 рр. У ній держави-члени ЄС підтверджують те, що молоді люди відіграють свою роль у суспільстві та стикаються з особливими викликами. Вони прагнуть контролювати своє життя, взаємодіяти з іншими та підтримувати їх. Європейська молодіжна стратегія необхідна, щоб допомогти молодим людям впоратися з викликами, з якими вони стикаються. Це залучає національні, регіональні та місцеві органи

влади, ЄС та міжнародні організації, молодіжні ради, працівників, дослідників, організації та громадянське суспільство. Європейські молодіжні цілі забезпечують бачення Європи. Вони варіюються від зв'язку ЄС із молоддю до психічного здоров'я та добробуту [74].

Зокрема, у додатку 3 наведено 11 цілей стратегії для молоді: дати можливість молодим людям бути архітекторами власного життя, підтримати їх особистий розвиток і розвинути стійкість; заохочувати та надавати їм необхідні ресурси, щоб стати активними громадянами; покращити політику, яка впливає на них, зокрема, з точки зору зайнятості, освіти, охорони здоров'я та соціальної інтеграції; допомогти викоринити бідність серед молоді та всі форми дискримінації та сприяти соціальній інтеграції та ін. [74].

В основі стратегії лежать такі принципи, як: 1) рівність і недискримінація, боротьба з дискримінацією та просування гендерної рівності, інклюзія (визнання того, що молоді люди мають різноманітні потреби, життя та можливості, і відповідна розробка політики); 2) участь, визнання молоді як ресурсу для суспільства та заохочення її участі в розробці та реалізації політики; 3) глобальність, врахування міжнародного, європейського, національного, регіонального та місцевого вимірів стратегії; 4) подвійний підхід, включення молодіжних питань у всі сфери політики поряд із конкретними молодіжними ініціативами [74]. Також Стратегія визначає три ключові теми – залучення, зв'язок і розширення можливостей, і визначає заходи, які можуть вжити уряди держав-членів і Європейська комісія.

Безумовно, ще одним важливим елементом реалізації та розробки молодіжної політики у Євросоюзі є сама молодь. Її основним інструментом у цьому випадку є Європейський молодіжний форум (ЄМФ). Робота Форуму спрямована насамперед на активне залучення молодих людей до суспільного життя Європи. За допомогою різних членських організацій та своєї безпосередньої представницької функції Форум прагне покращити умови життя молодих людей Європи у сучасному світі. З цією метою Форум працює з органами управління Європейського Союзу, щоб забезпечити реальний облік

думки та інтересів молоді при ухваленні тих чи інших рішень у Європейському Союзі та реалізації молодіжних програм. Так, зокрема, ЄМФ виступав партнером Європейської комісії у процесі написання «Білої книги» з молодіжної політики. Крім цього, Форум координує та забезпечує представництво молодих людей у структурі молодіжного сектору Ради Європи: «Відповідно до структури співуправління приблизно третина учасників вищого політичного органу Директорату у справах молоді та спорту Ради Європи обирається з числа представників неурядових молодіжних організацій-членів ЄМФ на асамблеях ЄМФ» [108].

На сьогоднішній день саме Європейський молодіжний форум виступає одним з головних критиків моделі управління молодіжною політикою, що склалася в ЄС. Він також намагається ініціювати процеси її зміни та вдосконалення. Зокрема, нині Форум активно вимагає створення так званих інтерсервісних груп у рамках Європейської комісії для того, щоб забезпечити більший облік інтересів молоді. У цьому контексті слід зазначити, що молодіжна участь у справах Європи є одним із найважливіших пріоритетів молодіжної політики ЄС загалом. Автори документа «Молодь, політична участь і прийняття рішень» зазначають, що після «арабської весни» багато молодих людей в Європі стали «політично активнішими, але свою активність вони реалізують тепер через «політичні рухи», а не політичні партії. В результаті політична активність молоді виявляється організованою не відповідно до принципів формальних груп» [108]. Іншими словами, молодь все більше воліє самоорганізовуватися, а не вступати у формалізовані партійні структури (наприклад, молодіжні організації).

Неоднорідність сучасної європейської молоді змушує європейських політиків шукати шляхи та виробляти заходи щодо максимально універсальної лінії молодіжної політики. Так, проведене нещодавно у восьми державах ЄС опитування показало суттєві відмінності в молодіжному середовищі з різних питань. При цьому відмінності були виявлені як усередині окремих країн, так і між країнами. Очевидною тенденцією сьогодні є

радикалізація молоді, у зв'язку з деякими невирішеними соціальними питаннями (наприклад, безробіття). У результаті, «у зв'язку з підвищенням екстремізму нині на рівні ЄС апробуються ініціативи щодо профілактики екстремістської діяльності серед молоді» [68]. Говорячи про конкретні приклади подібної профілактики, можна навести приклад Німеччини, де вже не перший рік діє програма «Competent for Democracy networks against right – wing extremism», що є мережею професійного консультування для допомоги людям, які перебувають у проблемних ситуаціях, що певною мірою розширює можливості протистояння екстремістській поведінці молоді [66]. У Великій Британії діє безліч подібних програм: програма Muslim Youth Development Partnership серед завдань виділяє роботу з молоддю через навчання, залучення до волонтерства мусульманської молоді (навіть футбольних фанатів) [68].

Тож, у сучасний період ЄС вживає заходів щодо подолання складнощів, які виникають з політичною участю молоді. Йдеться навіть про запровадження т.зв. «молодіжних квот», які могли б сприяти просуванню нагору (у тому числі у форматі політичних партій) найперспективніших молодих людей. Для цього пропонуються різні механізми залежно від державно-національних особливостей тих чи інших країн: конституційні реформи, реформи виборчого законодавства, добровільні рішення політичних партій [109].

ЄС намагається вирішити зазначені проблеми, вживаючи заходів щодо включення молоді до політичних процесів, до процесів прийняття політичних рішень. Цьому питанню присвячені роботи останніх років багатьох європейських авторів, які з різних позицій намагаються визначити найбільш оптимальні способи вирішення. На думку яких, молоді люди в Європі сьогодні роз'єднані та відчужені від офіційної політичної діяльності, а тому змушені самотійно створювати нові форми своєї політичної участі [79, с. 188]. Зокрема, Н. Дьюк вважає, що ЄС необхідно зосередитися на залученні молоді до політичного процесу, насамперед виборців та активістів різних громадських рухів [68, с.183].

Багато фахівців з молодіжної політики вважають, що найдієвішим

способом активізації та нормалізації політичної участі молоді є посилення роботи різних європейських молодіжних форумів та порад, які могли б стати майданчиком для вираження її політичної волі [98, с. 301]. Слід зазначити, що саме цей шлях на сьогоднішній день обраний до ЄС як найоптимальніший.

Крім Європейського молодіжного форуму, що працює в рамках ЄС, у Європі діє і т.зв. Європейський молодіжний парламент (ЄМП), створений у 1987 р. Наразі Європейський молодіжний парламент є проектом Фонду Хайнца-Шварцкопфа «Молода Європа» та діє під патронатом президента Європейського парламенту та генерального секретаря Ради Європи. Організація має національні представництва у більшості європейських країн і є своєрідною дискусійною платформою для молодих людей віком від 16 до 22 рр. Парламент складається з 32 національних об'єднань та організацій, в яких тисячі молодих людей працюють на громадських засадах. Основна мета Парламенту – залучення молоді до процесу європейської інтеграції та підтримка інтересів молоді на міжнародному рівні. Згідно з базовою ідеєю створення Парламенту, він є «формою практичного навчання, дозволяючи молодим людям з різних країн Європи краще зрозуміти один одного та світогляд інших націй, навчитися поважати ці відмінності та співпрацювати один з одним в ім'я загального блага» [96].

Розвиток молодіжного парламентаризму сьогодні є найважливішим напрямом діяльності більшості європейських держав-членів ЄС. Попри те, що фактично йдеться більшою мірою про гру в політику, ніж про реальну законотворчу діяльність, даний механізм політичної соціалізації молоді має досить високий виховний потенціал» [39].

Окрім Молодіжного форуму у країнах ЄС активно розвиваються й інші управлінські форми включення молоді до суспільного простору. Так, «загальною тенденцією реалізації молодіжної політики у розвинених європейських країнах (Німеччина, Великобританія, Франція, Іспанія та ін.) є широкє залучення громадських організацій до вирішення проблем різних категорій молоді поряд з активною участю державних органів у цьому процесі.

Нині саме системі молодіжних НУО відводиться першорядна роль у здійсненні молодіжної політики на будь-якому з її рівнів (національному, регіональному, місцевому). Молодіжні НУО мають важливе значення в житті західного громадянського суспільства. Наприклад, у Швеції вони охоплюють близько трьох чвертей усієї молоді» [68].

У сучасній Європі, і, зокрема в рамках Євросоюзу, реалізується комплексна модель управління молодіжною політикою, яка включає розгалужену мережу інститутів і організацій, що відповідають за ті чи інші напрями діяльності. Безумовно, ключові рішення щодо молодіжної політики приймаються на рівні Ради Європи, а також керівних органів Євросоюзу. Втім, до їх обговорення та вироблення рекомендацій активно залучається сама європейська молодь, що входить до різних інституційних об'єднань, таких як Європейський молодіжний форум та Європейський молодіжний парламент.

Аналіз правових актів щодо молодіжної політики Європейського Союзу показує, що європейські політики включають молодь до найбільш важливих соціальних груп населення сучасної Європи. Крім цього, молодіжна політика спрямована не просто на розвиток молоді, а й має значну політичну складову. Йдеться про те, що перед сучасною Європою стоїть завдання згуртування держав у рамках Євросоюзу, в т.ч. і на ідеологічному рівні. Отже, молодіжна політика значно пов'язана із залученням молоді до демократичних інституцій, включенням молодих людей у систему управління Європейського Союзу.

2.3. Стандарти Ради Європи щодо реалізації молодіжної політики.

Проблема впровадження в життя стратегії молодіжної політики безпосередньо пов'язана з розвитком механізмів та спеціалізованих політичних інститутів, що дозволяють впроваджувати в життя поставлені в документах про молодіжну політику завдання та стежити за їх ефективним виконанням. У Європейському Союзі останніми роками склалася повноцінна система управління молодіжною політикою, яка знайшла своє вираження у низці структур та організацій, відповідальних за її проведення.

Молодіжна політика в Європейському Союзі реалізується на двох рівнях: наднаціональному (загальноєвропейському) та національному. При цьому базовим у контексті прийняття управлінських (у т.ч. політичних) рішень є т.зв. «відкритий метод координації». Тобто, йдеться про розгалужений у Європі субсидіарний принцип управління, коли центр свідомо передає частину управлінських повноважень на нижній рівень, щоб уникнути зайвої централізації процесів і уможливити участь в управлінні максимально можливої кількості акторів, що сприяє гнучкому підходу до молодіжної сфери.

Аналізуючи загальноєвропейський рівень управління й ухвалення рішень, слід зазначити, що в рамках ЄС значну роль відіграють інститути Ради Європи. Рада Європи добре інтегрована у сферу молодіжної політики ЄС через Європейський центр знань молоді – спільну ініціативу Ради Європи та Європейської Комісії. Серед основних інститутів Ради Європи, які приймають рішення в галузі молодіжної політики та реалізують їх на практиці, слід виділити: Директорат у справах молоді та спорту (входить до складу Генерального директорату з питань освіти, культури та спадщини, молоді та спорту Ради Європи); Європейський керівний комітет у справах молоді (CDEJ); Консультативна рада у справах молоді (Advisory Council on Youth) (включає 30 представників молодіжних НУО); Об'єднана рада у справах молоді (The Joint Council on Youth) – орган спільного прийняття рішень, що об'єднує CDEJ і Консультативну раду; Програмний комітет у справах молоді (The Programming Committee on Youth), який є органом спільного прийняття рішень, що складається з 8 членів від кожної з CDEJ та Консультативної ради (серед його завдань: встановлення, контроль та оцінка програм Європейських молодіжних центрів та Європейського молодіжного фонду) [80, с.59].

Рада Європи демонструє послідовний стратегічний підхід до реалізації та впровадження молодіжної політики, закріплені в низці загальних європейських спеціальних угод і партнерств у сфері молоді. За останніх 15 років набула сили низка ініціатив щодо європеїзації молодіжної політики, що відображає консолідацію соціальної політики європейського рівня. Рада

Європи займається розробкою та реалізацією більшості програм підтримки молоді та подолання їхніх проблем. Одним з елементів європейської молодіжної політики була програма «Молодь для Європи», реалізована у 1988 р., а потім другий етап у 1995 р.. Ця програма була розроблена для впровадження обміну та молодіжних ініціатив поза формальною освітою, як третя освітня програма. стовп, що доповнює програми Леонардо та Сократа, які стосуються формальної освіти. Цілі програми «Молодь для Європи» полягали в тому, щоб сприяти міжкультурному досвіду, міжкультурним навичкам (таким як толерантність, постановка власних переконань і концепцій у перспективі, сприяння мовним навичкам), які вважалися необхідною умовою європейського громадянства та розбудови ідентичності [59]. Це дозволило державам-членам обмінюватися інформацією та досвідом у сфері молоді. Проте держави-члени критикували програму за втручання на місцевому рівні, яке вважалося виходом за межі компетенції Європейської комісії. Проблема, яка постійно виникає, полягала в тому, як задовольнити потреби молодих людей у Європі, з проблемами, які стають все більш загальними для всіх європейських країн, але не втручатися в політику цілісності держав-членів.

Наприкінці 1999 р. Рада Європи оголосила про необхідність глобальної, прозорої та узгодженої Європейської молодіжної політики, підкріпленої Соціальним порядком денним 2000 р., наголошуючи на центральній ролі просування знань, освіти та професійної підготовки. Результатом стала програма «Молодь», яка замінила «Молодь для Європи». Ця програма пішла далі, ніж попередні, надавши більшого значення навчанню та освіті поза школою, включаючи неформальну освіту. Вона також мала на меті зміцнення співпраці між державами-членами у сфері молодіжної політики. Однак, узгоджена європейська молодіжна політика все ще була відсутня, і вона справді була обмежена скептицизмом держав-членів щодо необхідності політичних ініціатив такого роду на європейському рівні. Відповіддю на це стала публікація «Білої книги про європейську молодіжну політику: новий імпульс для європейської молоді» (СЕС, 2001), яка мала на меті закласти

рамки для співпраці між державами-членами та Радою Європи через процес широких консультацій [106].

Важливо пам'ятати, що Рада Європи не має повноважень створювати європейську молодіжну політику, яка замінює національні політики – вона може лише доповнювати їх. Молодіжна політика залишається по суті державним завданням. Інші договори надають ЄС основу для прямого чи опосередкованого втручання в такі сфери, як європейське громадянство, дискримінація, освіта та зайнятість. Проте молодіжна політика на європейському рівні, як правило, зосереджена на заходах із заохочення мобільності, міжкультурного обміну, співпраці, громадянства, волонтерства. Ці політичні проблеми критикували як не найактуальніші, з якими стикаються молоді люди, багатьом з яких важко знайти місце на ринку праці, покинути дім або знайти житло [64, с. 59]. Однак, саме їх невизначеність може бути причиною того, чому вони є центром європейської політики – вони навряд чи спричиняють серйозний конфлікт із пріоритетами національної політики.

Згадана нами у попередньому підрозділі «Біла книга», охоплює такі сфери, як участь, волонтерська служба, інформація та краще розуміння молоді – усі традиційні сфери національної молодіжної політики, а також є продовженням попередніх програм європейського рівня. Хоча в минулому були спроби об'єднати молодіжну політику [76, с. 66], «Біла книга про молодь» є найбільш амбітною спробою розробити інструмент молодіжної політики на європейському рівні загалом, та рівні Ради Європи, зокрема. Відповідно до принципів Відкритого методу координації існує низка досить нечітких цілей чи контрольних показників, таких як «участь молоді», і країни просять пояснити це. Країни-члени ЄС були зобов'язані представити Комісії свої звіти щодо напрямів дій, пов'язаних із участю й інформацією, до кінця 2005 р., з подібними процедурами, запланованими для «Волонтерської служби серед молоді» та «Кращого розуміння та більше знань про молодь» [83].

Подальшим впливом «Білої книги» було заохочення обізнаності молоді в інших сферах соціальної політики й заохочення міжгалузевої та

трансверсальної співпраці. Враховуючи широкий спектр способів розвитку молодіжної політики в державах-членах, це становить значний виклик. Проте широка сфера застосування «Білої книги» означає, що вона неминуче розчарувала багатьох людей, а відкритий метод координації означає, що її можна впроваджувати дуже різноманітними способами.

Одна з останніх ініціатив Ради Європи полягає у створенні Європейського пакту для молоді, погодженого всіма 25 державами-членами в контексті середньострокової оцінки Лісабонської стратегії. У відповідь на триваючий високий рівень безробіття серед молоді в деяких країнах він спрямований на посилення професійної інтеграції молодих людей на ринку праці, посилення узгодженості європейських заходів і політики, спрямованих на поліпшення умов життя молодих людей (тобто професійне навчання, освіта, дослідження, мобільність, культура, підприємництво тощо), а також розробити нові заходи для покращення сумісності професійного розвитку та сімейного життя. Таким чином, ми бачимо тут зсув у бік більш «продуктивістської» соціальної політики або політики, яка стосується ринку праці та зайнятості, що відображає пріоритети Лісабонської програми [81].

Варто згадати, що розширення ЄС до 12 нових країн у 2004/2007 рр., більшість із яких є східноєвропейськими теж суттєво змінило підхід до молодіжної політики на рівні Ради Європи. У цих країнах сильні форми втручання, характерні для комуністичного періоду, були замінені відносним нехтуванням молоді, хоча деякі країни, такі як Словаччина, продовжують мати сильну державну молодіжну політику. Однак цілі такої політики змінилися. Тепер вони більш зосереджені на участі й залученні інститутів громадянського суспільства. У цілому, розвиток молодіжної політики є «вирівнюванням», а не формою «соціального демпінгу» і країни, які раніше не мали молодіжної політики, такі як Греція, тепер намагаються відповідати європейським нормам [108, с.141]. Тому певна гармонізація молодіжної політики відбулася через європейські ініціативи, хоча й опосередковано, для порівняння.

Значний набір європейських політичних ініціатив був розроблений Радою Європи, яка представляє набагато ширше коло країн і має менше законодавчих повноважень і набагато менше ресурсів, ніж Європейська комісія. Її діяльність зосереджена на темах сприяння демократії, правам людини, солідарності та толерантності серед її членів. На конференції Ради міністрів у 1998 р. було прийнято рішення про розвиток молодіжної політики. Згодом Рада Європи створила два європейські молодіжні центри – перший у Страсбурзі, а пізніше один у Будапешті – у рамках Директорату з питань молоді. З 1996 р. він здійснив низку переглядів молодіжної політики в країнах-членах з метою формування розуміння принципів, політики та практики щодо молоді в різних країнах [109, с. 61]. Мета полягала у створенні стандартів молодіжної політики та моніторингу прогресу в різних країнах.

Слід пригадати, що до стандартів Ради Європи в галузі молодіжної політики належать зокрема: перегляд Європейської хартії про участь молоді в місцевому та регіональному житті; Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства і освіти з прав людини; Рекомендації Комітету Міністрів державам-членам про доступ молоді з неблагополучних районів до соціальних прав, CM/Rec(2015); Рекомендації Комітету Міністрів державам-членам про доступ молодих людей до прав, CM/Rec(2016); Рекомендації Комітету Міністрів державам-членам про молодіжну роботу, CM/Rec(2017); Рекомендації Комітету Міністрів державам-членам щодо участі ромської молоді, CM/Rec(2023); Рекомендації Комітету Міністрів державам-членам про захист молодіжного громадянського суспільства і молоді та підтримки їх участі в демократичних процесах, CM/Rec(2022) [45].

То чому ж європейська молодіжна політика не зосереджена на головних проблемах молоді, таких як відсутність доступу до постійної роботи чи відсутність житла? Однією з відповідей є те, що це не компетенції Ради Європи. Іншою відповіддю може бути те, що, просуваючи розпливчасті, але позитивно озвучені ідеали, такі як «участь» і «комунікація», Рада Європи може уникнути звинувачень у перевищенні меж своїх повноважень і втручанні в

національну політичну сферу. Дійсно, можливо, саме з цієї причини всій сфері «молоді» було дозволено розвиватися на європейському рівні – саме тому, що вона не є дуже важливою на національному рівні в більшості країн.

Наголосимо, що Рада Європи у своїх документах постійно звертається до теми специфічних політичних групових інтересів молоді, наголошуючи, що, з одного боку, нині спостерігається різкий спад електоральної активності молоді, падіння рівня довіри до політичних партій, а з іншого – виникнення «спільних інтересів» у політиці, мобілізація молоді на низовому рівні та активізація її включення до глобальних міжнародних протестних рухів, таких як антиглобалістський, антиспоживацький та інші [63].

З точки зору ЄС, слід підтримувати обидві форми політичної участі молоді – формальну й неформальну [71]. Документи європейської молодіжної політики вказують, що «робота з молоддю – це, з одного боку, підтримка самоорганізації молоді, а з іншого – механізм її політичної інтеграції» [63]. Але в сучасному світі є серйозна проблема, пов'язана з тим, що партійні молодіжні організації, «відокремлені від основної партії та їхні стосунки з материнською партією мають умовний характер» [79]. Іншою серйозною проблемою є «віковий бар'єр» – вік молоді варіюється в різних країнах, а крім того, як претензії, сама молодь висловлює думку про те, що йдеться фактично про сегрегацію за віковим принципом, оскільки в основних партіях (не в їх молодіжних структурах) жодних вимог щодо віку їх членів немає.

У цілому, дотримуючись певних загальних принципів молодіжної політики Рада Європи все ж залишає широке поле для використання і окремого інструментарію з урахування національних особливостей або суспільно-політичної специфіки тих чи інших країн-членів. Проте, головним завданням молодіжної політики Європейського Союзу залишається формування повноцінних умов гармонійного переходу від молодості до дорослого життя, яке характеризується, насамперед, самостійністю і відповідальністю кожного індивіда в його соціальному житті. Тому головними орієнтирами європейської молодіжної політики залишаються підтримка самостійності й

ініціатив юнаків та дівчат; надання їм всебічних можливостей та навичок; консолідація необхідних для цього ресурсів та розгортання системи мотивації щодо використання таких можливостей.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ В НІМЕЧЧИНІ, ШВЕЦІЇ ТА ЕСТОНІЇ

3.1. Практики державної молодіжної політики в Німеччині, як вдалий приклад для наслідування.

У сучасних умовах розвитку більшості країн процеси реалізації молодіжної політики супроводжуються додатковими труднощами. Такі питання як залученість молоді до громадської діяльності, правовий та соціальний захист молодих людей, особистий розвиток і кар'єрні перспективи завжди актуальні. Серед європейських країн, які приділяють багато уваги розвитку молодіжної політики, значну зацікавленість викликає Німеччина, яка має доволі розгалужену систему підтримки молоді, як на загально державному – федеральному рівні, так і на регіональному – на рівні земель. Так, на національному рівні (Bund) за це відповідає Федеральне міністерство у справах сім'ї, літніх людей, жінок та молоді (BMFSFJ). Дане міністерство несе відповідальність за заохочення та підтримку молодіжної (і добробуту дітей та молоді) політичних заходів у випадках, коли вона має надрегіональне значення і не може бути заохочена та підтримана федеральною землею.

Спільна молодіжна стратегія федерального уряду була розроблена та представлена в грудні 2019 р. Вона спрямована на залучення молоді до прийняття всіх рішень, які її стосуються. При цьому їм повинні бути запропоновані найкращі можливі умови для подолання викликів цього незалежного періоду життя, який називається молодістю. Молодіжна стратегія базується на «новій молодіжній політиці», яку вже кілька років проводить Міністерство у справах сім'ї, літніх людей, жінок та молоді (BMFSFJ). Таким чином, він робить видимими спільні інтереси мільйонів молодих людей і дорослих віком від 12 до 27 рр. [113].

Співпраця державних і недержавних установ і організацій визначається принципом субсидіарності. Цей принцип вказує, що центральна влада виконує

лише ті завдання, які не можуть бути виконані особою, групою чи організацією на більш локальному рівні. У 2019 р. виробили спільну молодіжну стратегію Федерального уряду; створили міжвідомчу робочу групу для сприяння розробці стратегії та координації міжгалузевої співпраці. Молодіжна стратегія розроблена з урахуванням певних основних сфер діяльності, серед яких участь, різноманітність, сільські та міські простори, мобільність, Європа та світ, довкілля, здоров'я та безпека. Головним питанням політики країни є інтеграція та підтримка молодих біженців [13].

У Німеччині існує велика кількість законів, які стосуються потреб і прав молоді, зокрема: Законодавство про служби у справах дітей та молоді, Закон про заохочення дітей, Федеральний закон про захист дітей, Соціальний кодекс, Закон про покращення розміщення, догляд та допомога іноземним дітям та молоді без супроводу, Закон про проживання в Німеччині, Закон про громадянство та ін. [113].

Законодавство щодо правового регулювання різних аспектів державної молодіжної політики Німеччини зазнає постійних змін та вдосконалення. Так, з 2007 р. було прийнято 41 закон про внесення змін до існуючих нормативно-правових актів у даній сфері. Зокрема у 2021 р. були внесені значні законодавчі зміни у формі Закону про зміцнення дітей та молоді. Закон спрямований на заохочення більшої участі молодих людей, батьків і сімей, покращення захисту дітей, місцевої профілактики та збільшення допомоги дітям і молодим людям, які живуть у прийомних сім'ях або отримують соціально-освітню підтримку. Це також є кроком до більш інклюзивних послуг для дітей та молоді, оскільки виховання дітей, освіта, заохочення та допомога надаються з одного джерела як дітям з обмеженими можливостями, так і без них [75].

Загалом, більшість оновлень до Закону про захист молоді передбачають включення нових джерел небезпеки для молодих людей. Так, наприклад, введені заборони на алкогольні напої (2004 р.), пасивне куріння (2007 та 2009 рр.), електронні сигарети (2016 р.) та здійснення імплементації Європейського рамкового рішення щодо боротьби з сексуальним насильством та сексуальною

експлуатацією дітей та дитячою порнографією (2008 р.) [113]. Остання велика поправка до Закону про захист молоді від 1 травня 2021 р. значною мірою слугувала для захисту дітей і молоді від небезпек, які виникають в Інтернеті. Закон вимагає від інтернет-провайдерів вживати ефективних заходів для захисту дітей і підлітків від шкоди. Існуючу Федеральну комісію з питань медіа, шкідливих для неповнолітніх буде розширено, щоб вона стала Федеральним агентством із захисту дітей та молоді в ЗМІ [96].

Водночас у Німеччині не існує національної молодіжної стратегії, розробленої спільно федеральними, регіональними і місцевими органами влади. Втім, існують індивідуальні молодіжні стратегії як на національному рівні, так і в різних регіонах і місцевих громадах.

Так, у 2019 р. федеральний уряд зробив наступний крок і прийняв свою Молодіжну стратегію. Ця стратегія федерального уряду базується на концепції незалежної молодіжної політики, яка ставить інтереси та потреби молодих людей у центр усіх міжгалузевих заходів щодо молодіжної політики. Стратегія розглядає молодість як окремий етап життя, для якого характерні три основні проблеми, з якими стикаються молоді люди: набуття життєвих навичок, пошук власної позиції у світі і розширення можливостей брати відповідальність за себе. З точки зору молодіжної політики, розвиток поняття незалежної молодіжної політики знаменує собою зрушення в молодіжній політиці Німеччини від департаментоцентричної до міжгалузевої політики [99].

Державна молодіжна політика має на меті: надати молоді соціальні перспективи та можливості для участі; створити рівні умови для молоді з різним статусом; сприяти певним процедурам і структурам, щоб дозволити молоді брати участь у справах, які її стосуються; розглядати молодіжну політику як відповідальність суспільства; зробити видимим і відчутним потенціал і можливості, які молодь робить для суспільства [113].

Стратегія державної молодіжної політики уряду базується на цих основних принципах, для всіх молодих людей віком від 12 до 27 рр., незалежно від їх походження. Молодіжна стратегія спрямована на залучення молоді до прийняття всіх рішень, які її стосуються. Це також означає надання їм найкращих шансів подолати виклики, з якими вони стикаються.

Для того, щоб громадянське суспільство, федеральні землі і муніципальні головні організації теж були залучені до розробки та впровадження Молодіжної стратегії, BMFSFJ створив громадську консультативну раду щодо спільної реалізації Молодіжної стратегії федерального уряду. Питання молодіжної політики в Німеччині вирішуються як декількома департаментами, так і між різними рівнями уряду в рамках федеральної. Ця робота базується на розумінні молодіжної політики як міжгалузевої політики, орієнтованої на інтереси та потреби молодих людей [96]. Крім того, загальний консенсус полягає в тому, що всі форми соціальної політики фактично є молодіжною політикою і практично всі сфери політики так чи інакше впливають на молодих людей і питання молодіжної політики.

На федеральному рівні обов'язки щодо формування та реалізації державної молодіжної політики, розподіляються горизонтально між різними департаментами відповідно до сфери діяльності. Незважаючи на це, Федеральне міністерство у справах сім'ї, людей похилого віку, жінок та молоді, контролює всю молодіжну політику та є контактним органом федерального уряду з питань молодіжної політики. Воно відіграє особливу роль у молодіжній політиці завдяки своєму Комітету у справах сім'ї, літніх громадян, жінок та молоді у Німецькому парламенті, Комісія у справах дітей та низка інших консультативних організацій, яка є доволі розгалуженою [86].

До актуальних напрямів державної молодіжної політики можна віднести наступні: 1) рівний доступ до освіти для всіх дітей та молоді; 2) зменшення безробіття серед молоді; 3) зміцнення, підтримка та розширення міжнародних молодіжних обмінів, напр. шляхом розширення програм обміну, таких як Erasmus+; 4) посилення громадянської відданості і волонтерської роботи

шляхом актуалізації Федеральної волонтерської служби і молодіжних волонтерських схем; 5) розширення послуг для дітей та молоді, включаючи реформу Книги 8 Соціального кодексу Німеччини; 6) боротьба з антисемітизмом і зміцнення культури пам'яті через програми «Молодь пам'ятає»; 7) посилення захисту дітей та молоді в ЗМІ у відповідність до сучасних викликів, таких як кібербулінг; 8) розробка спільної молодіжної стратегії федерального уряду; 9) посилення участі молоді на всіх федеральних рівнях і підтримка додаткових форматів участі; 10) зробити початкову та безперервну професійну підготовку більш привабливою та надати ширший вибір засобів навчання; 11) сприяти новим дослідженням педіатричної та підліткової медицини і розробити національну стратегію зменшення ожиріння, особливо серед дітей та молоді; 12) забезпечити відповідне житло для молодих шукачів притулку [113].

Слід звернути увагу на те, що в Німеччині здійснюється системний та постійний моніторинг та оцінка державної молодіжної політики. Зокрема, закони Німеччини містить широкий спектр механізмів моніторингу та оцінки політики. Незалежні органи на федеральному та регіональному рівнях, такі як дослідницькі інститути чи університети, систематично контролюють та оцінюють багато програм та ініціатив, які діють. Так, федеральний уряд регулярно публікує звіти про становище молодих людей, які охоплюють різні точки зору, найважливішим із цих звітів є Доповідь про дітей та молодь [87].

Навіть Розділ 84 Книги 8 Соціального кодексу Німеччини вимагає від уряду публікувати звіт про дітей та молодь на кожному парламентському терміні. Звіти мають описувати та аналізувати поточну ситуацію для молоді та пропонувати шляхи подальшого розвитку послуг для дітей та молоді. Кожен третій звіт про дітей та молодь має стосуватися загальної ситуації в службах для дітей та молоді [13]. Такі звіти дають уявлення про соціальну ситуацію в Німеччині, маючи на меті описати бідність і багатство в Німеччині на основі надійних даних. Уряд використовує звіти, щоб переглянути існуючу політику та допомогти визначити нові заходи. У звітах постійно порівнюється

становище дітей та молоді з іншими верствами населення. Вони узагальнюють результати досліджень, описують ключові фактори ризику бідності та показують шляхи доступу до можливостей, щоб подолати недоліки.

Федеральний уряд публікує ці звіти через певні проміжки часу. Він замовляє дослідницькі проекти для оцінки державних програм і дослідження конкретних питань молодіжної та соціальної політики. Ці проекти допомагають уряду приймати політичні рішення щодо програм і заходів. До речі, навіть правила фінансування Федерального плану щодо дітей і молоді вимагають, щоб пілотні ініціативи федерального уряду підтримувалися дослідницькими проектами та оцінкою на основі фактичних даних [86].

До прикладу, з 2018 по 2022 рр. Федеральне міністерство освіти та досліджень фінансувало 29 дослідницьких проектів у межах заходів підтримки «Цифровізація в освіті»: фундаментальні питання та фактори успіху. Дослідницькі проекти допомагають визначити проблеми, пов'язані з цифровізацією, і розробити відповідні рішення. Мета полягає в тому, щоб використати можливості, які надає цифровізація. Наприклад, один із цих проектів називається «Цифрове позакласне навчання та освітньо-орієнтовані практики молоді». Він розглядає, як навчання та освіта молодих людей працює поза школою за допомогою цифрових медіа [75].

Державна молодіжна політика, що ґрунтується на фактах та наукових дослідженнях є невід'ємною частиною молодіжної політики в Німеччині на всіх рівнях. Даний принцип внесений до законодавчих актів, зокрема Розділу 83.2 Книги 8 Соціального кодексу Німеччини. В ньому зазначено, що при Федеральній раді функціонує експертний комітет, до якого входять фахівці з політики, державного управління, асоціацій та наукових кіл. Федеральна молодіжна рада знаходить відповідні способи залучення молоді людей у своїй справах, має консультувати федеральний уряд щодо основних питань добробуту дітей та молоді. Федеральна молодіжна рада регулярно публікує висновки щодо поточних питань молодіжної політики в Німеччині. У 2020 р. вона опублікувала висновки з таких тем, як участь у суспільстві, європейська

молодіжна політика та підтримка молоді під час пандемії COVID-19 [113].

Також у Німеччині проводиться активна співпраця між розробниками державної молодіжної політики та дослідницькими центрами. Існує багато різних форм співпраці урядовців та науковців, вони складаються з інституціоналізованих механізмів та спеціальних партнерств і запитів. Наприклад, у 1963 р. ініціатива німецького парламенту призвела до створення некомерційної організації: Німецького молодіжного інституту (Deutscher Jugendinstitut, DJI), який є одним із найбільших незалежних інститутів соціальних наук у Європі. Він проводить дослідження життя дітей, молоді та сімей, а також інституційних умов, у яких живуть діти, молодь і сім'ї. Він консультує федеральний уряд, федеральні землі і місцеву владу та здійснює важливий внесок у практику. Федеральне міністерство у справах сім'ї, людей похилого віку, жінок та молоді забезпечує більшу частину фінансування, зокрема, у 2020 р. надало DJI інституційне фінансування в розмірі 15 101 000 євро, що на 7,39% більше порівняно з 2019 р. (14 062 000 євро) і на 28,56% порівняно з 2018 р. (11 744 000 євро) [113].

У Німеччині молодіжна політика фінансується на всіх рівнях влади, як міжгалузева сфера політики, заходи для молоді підтримуються не лише міністерствами у справах молоді, а й іншими міністерствами, наприклад, міністерствами освіти, спорту, праці та соціальних справ. Служби для дітей та молоді Німеччини спільно фінансуються з державних і незалежних джерел. Фінансова статистика щодо цього в основному стосується обсягів фінансування державного сектору, адже доступна лише неповна інформація про доходи та витрати незалежних організацій. Приблизно 68% бюджету послуг для дітей та молоді надходить від місцевих органів влади, близько 29% від федеральних земель і близько 3% від федерального уряду [75].

На федеральному рівні заходи молодіжної політики переважно фінансуються в рамках Федерального плану дітей. До таких заходів відносяться: 1) робота з дітьми та молоддю та позашкільна освіта дітей та молоді (громадянська освіта молоді, мистецька освіта та культурна освіта

молоді, робота з дітьми та молоддю; у спортивній сфері, робота з молодіжними об'єднаннями; міжнародна робота з молоддю); 2) соціальна робота та інтеграція молоді; 3) підтримка дітей у дитячих садках; 4) підтримка сім'ї, молоді, батьків і опікунів; 5) інші служби у справах дітей і молоді федерального рівня [113].

Звісно, що фінансування розвитку молодіжної політики відбувається також й з використанням коштів ЄС. Два відомі європейські фонди, які забезпечують фінансування заходів молодіжної політики в Німеччині, це програма Erasmus+ і Європейський соціальний фонд. Іншим європейським джерелом фінансування проектів у Німеччині є Європейський фонд регіонального розвитку (ЄФРР), яка інвестує в зростання та зайнятість. Хоча ЄФРР не надає фінансування для проектів, спрямованих на молодь, його цілі (наприклад, соціальна інтеграція, інтеграція на ринок праці) сформульовані таким чином, що кошти ЄФРР також можуть бути виділені на проекти молодіжної політики. Федеральні програми, що фінансуються ЄСФ, оцінюються індивідуально. Крім того, предметні оцінки дають змогу зрозуміти виконання федеральних програм щодо трьох головних цілей ЄСФ. Одна з цих оцінок буде зосереджена на впливі програм на членів спільноти іммігрантів і молодих людей, інша – на транснаціональних заходах [75].

Варто згадати, що Німеччина традиційно співпрацює з іншими країнами у сфері молодіжної політики в ряді сфер. Серед головних цілей європейської співпраці в цій сфері є використання досвіду інших країн та обмін ідеями для формування національної молодіжної політики та практики. Крім того, заохочуються двосторонні обміни молодими людьми та експертами.

Відповідальність за європейську співпрацю у сфері молоді покладено на Федеральне міністерство у справах сім'ї, людей похилого віку, жінок та молоді, робота якого спрямована на співпрацю з молоддю, то організаціями-виконавцями є Міжнародна молодіжна служба Федеративної Республіки Німеччина, Національне агентство Німеччини з програми ERASMUS+ Молодь в дії та Європейський корпус солідарності, які у 2015 р. створили

мережу молодіжної політики, відому як Міжнародний діалог молодіжної політики, щоб обмінюватися думками з нинішніми та колишніми партнерами по співпраці щодо розвитку (міжнародної) молодіжної політики в різних країнах [75]. Німеччина також співпрацює з питань молодіжної політики з Радою Європи, наприклад, у Європейському центрі знань для молоді.

На локальному рівні є теж багато прикладів співпраці, велика кількість муніципалітетів підтримує угоди про побратимство з іншими європейськими містами, багато з яких включають діяльність з обміну молоддю. Багато прикордонних громад підтримують проекти двосторонньої та багато сторонньої співпраці та регіональні партнерства з компонентом молодіжної політики, наприклад, молодіжні обміни та заходи щодо участі молоді.

На даному етапі варто звернути увагу на поточні пріоритети державної молодіжної політики Німеччини. Зокрема, існуюча молодіжна стратегія федерального уряду має бути перетворена на план дій щодо участі дітей та молоді. Це передбачає, зокрема, те, що стандарти якості для ефективної участі набувають більшої видимості та що дитячі та молодіжні парламенти та мережі участі зміцнюються. У планах державних службовців – розпочати спеціальну кампанію з інформування дітей та молоді про їхні права та способи подання скарг. Також, урядовці та експерти вважають, що необхідно зміцнити європейську та міжнародну молодіжну роботу та можливості для участі в такій діяльності покращилася, особливо для учнів. Згідно планів уряду та Агенції з працевлаштування молоді мають бути розширені, щоб створити більше можливостей для молодих людей отримати професійну кваліфікацію. Низка інших політик стосується перш за все намірів відкрити програми навчання, пов'язані з роботою, також для молодих біженців. Ймовірно, одним із найважливіших проектів молодіжної політики нового уряду є запровадження «гарантованої допомоги на дітей» для дітей та підлітків, яка складається з двох частин: незалежної від доходу гарантованої допомоги для всіх дітей та підлітків та перевірена додаткова допомога в залежності від доходу батьків.

3.2. Організаційні особливості ефективної системи державної молодіжної політики у Швеції.

Старт розвитку державної молодіжної політики у Швеції можна датувати з 1994 р. Проте починаючи з 2015 р., в ній відбулися суттєві оновлення – основна увага приділяється покращенню можливостей для молодих людей закріпитися на роботі та в суспільстві. Урядові орієнтири щодо молодіжної політики не обмежуються державними рішеннями та діями, а повинні враховуватися в усіх громадських заходах із залученням молоді. Хоча вони не є обов'язковими для муніципалітетів і рад регіонів/округів через широку муніципальну автономію в Швеції.

Завдання національної молодіжної політики стосується всіх державних рішень і дій щодо молоді: «Усі молоді люди повинні мати доступ до хороших умов життя, можливість формувати своє життя та впливати на розвиток суспільства». У 2014 р. парламент затвердив мету та рамки – молодіжна політика має бути міжгалузевою та охоплювати такі питання, як освіта, зайнятість, приватна економіка, житло, охорона здоров'я, енергетика, культура та дозвілля. Більше того, усі урядові рішення та дії, які стосуються молодих людей віком від 13 до 25 рр., повинні мати перспективу молоді [57, с. 87]. Молодіжна перспектива базується на правах людини та стверджує, що молодих людей слід розглядати та ставитися до них як різноманітну групу осіб із різним походженням та різними умовами. У ньому також зазначено, що слід підтримувати незалежність молодих людей і що вся молодь повинна мати можливість впливу та участі. Важливо зазначити, що у Швеції муніципалітети мають значну автономію щодо впровадження молодіжної політики. Національна молодіжна політика є обов'язковою для міністерств і центральних органів влади, але лише консультативною на місцевому рівні.

Ключовими пріоритетами в молодіжній політиці Швеції згідно з Урядовим повідомленням у березні 2021 р. є: зміцнення психічного здоров'я молоді; забезпечення доступу до змістовного дозвілля для всіх молодих людей; залучення всієї молоді до вирішення суспільних питань; соціальна

інтеграція молоді та вихід на ринок праці [66].

Зараз у Швеції немає національного закону про молодь, хоча є низка законодавчих актів, які стосуються потреб і прав молоді, це: 1) Закон про підтримку та обслуговування осіб з певними функціональними порушеннями (Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS); 2) Закон про піклування про молодих людей (Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga); Закон про освіту (Skollagen); Закон про вищу освіту (Högskolelag); Код батьків (Föräldrabalken); Закон про соціальні послуги (Socialtjänstlagen) [66].

Проте, у Швеції прийняли Національну молодіжну стратегію, яка є головним документом щодо державної молодіжної політики. Ключові частини Стратегії парламент прийняв у 2014 р. Також, у березні 2021 р. було представлено оновлену Програму дій на 2021-2024 рр. Програма дій включає 100 урядових ініціатив у межах чотирьох пріоритетів: психічне благополуччя молодих людей, залучення молоді до суспільства та ринку праці, змістовне дозвілля для всіх молодих людей та участь молодих людей у житті суспільства.

У вищезгаданих нормативних актах вказано, що метою національної молодіжної політики в Швеції є наступне: «усі молоді люди повинні мати доступ до хороших умов життя, можливість формувати своє життя та впливати на розвиток суспільства» [57, с.87]. Ця мета стосується всіх державних рішень і дій щодо молоді. Парламент схвалив цю мету та рамки – що молодіжна політика має бути міжгалузевою та охоплювати такі питання, як освіта, зайнятість, приватна економіка, житло, охорона здоров'я, енергетика, культура та дозвілля.

Більше того, згідно із законопроектом, усі державні рішення та дії, які стосуються молодих людей від 13 до 25 рр., повинні мати молодіжну перспективу, яка базується на правах людини та стверджує, що молодих людей слід розглядати та ставитися до них як різноманітну групу осіб із різним походженням та різними умовами. У ньому також зазначено, що слід підтримувати незалежність молодих людей і що вся молодь повинна мати можливість впливу та участі [64, с.193].

Оскільки Швеція є парламентською демократією, відповідно інституційне забезпечення реалізації державної молодіжної політики відбувається на рівні Міністерства культури, зокрема Відділу у справах громадянського суспільства та національних меншин (який знаходиться у підпорядкуванні Міністерства культури). Міністерство культури відповідає за підготовку частин бюджету центрального уряду, які стосуються питань культури, ЗМІ, демократії, прав людини на національному рівні, національних меншин, спорту та молодіжної політики.

Тоді як завданням Відділу з питань громадянського суспільства та національних меншин є координація та розробка питань молодіжної політики, включаючи міжсекторальні цілі молодіжної політики та супроводження молодіжної політики. Відділ також відповідає за умови та розвиток молодіжних організацій. Крім того, він відповідає за міжнародну співпрацю з питань молодіжної політики. Відділ також відповідає за Шведське агентство з питань молоді та громадянського суспільства, MUCF [94, с. 113].

Основні напрямки державної молодіжної політики Швеції можна охарактеризувати як мультидисциплінарні та такі, що стосуються питань у таких сферах, як освіта, зайнятість, приватна економіка, житло, охорона здоров'я, участь, культура та дозвілля. Згідно Урядового повідомлення 2021 р. до основних напрямків державної молодіжної політики можна віднести: 1) зміцнення психічного здоров'я молоді; 2) забезпечення доступу до змістовного дозвілля для всіх молодих людей; 3) залучення всієї молоді до вирішення суспільних питань; 4) соціальна інтеграція молоді та вихід на ринок праці [66].

Окрім зазначених чотирьох пріоритетів, Урядове повідомлення містить програму дій із 100 зусиллями в пріоритетних сферах, які заслуговують на особливу увагу. Ці зусилля спрямовані на дотримання прав людини, включаючи гендерну рівність, протидію насильству та гнобленню через честь, права молодих ЛГБТІ-людей і зусилля щодо зменшення кількості молодих людей, які не працюють і не навчаються, лише кілька прикладів. Тут Уряд

визначив потребу в конкретних галузевих діях, які навіть мають бути спрямовані як на саму молодь, так і на організації громадянського суспільства [57, с.88].

Урядові орієнтири щодо державної молодіжної політики не обмежуються державними рішеннями та діями, а повинні враховуватися в усіх громадських заходах із залученням молоді. Тобто, державна молодіжна політика зорієнтована на певні цільові групи, зокрема, молодь, яка не навчається, не працює чи не навчається (NEET), є пріоритетною групою в ініціативах урядової молодіжної політики. Серед ініціатив можна згадати зусилля щодо запобігання передчасному відходу від школи та 90-денну гарантію для молоді (яка обмежує період безробіття до 90 днів до того, як будуть запроваджені зусилля, які призведуть до роботи чи освіти) [101, с.115].

Інші цільові групи – це новоприбула молодь, молодь із іммігрантським походженням, молодь із національних меншин, молоді ЛГБТІ та молоді люди з обмеженими можливостями. Щодо них вживаються ініціативи, спрямовані на покращення знань і вирішення проблеми соціальної інтеграції з точки зору участі, працевлаштування, психічного здоров'я, дискримінації, запобігання насильству та кращого доступу до дозвілля, часто спрямовані на вищезазначені групи.

Також хочемо звернути увагу на роль та діяльність Шведського агентства з питань молоді та громадянського суспільства, яке є урядовою установою, в агентстві працює близько 110 співробітників. Саме уряд визначає передумови діяльності агентства – це реалізується щорічними директивами про асигнування та розпорядженням. Директиви щодо асигнувань встановлюють, серед іншого, скільки грошей агентство має у своєму розпорядженні та як гроші мають бути розподілені між різними видами діяльності. Розпорядження містить загальні адміністративні положення щодо того, як агентство має виконувати свою роботу [64, с. 193].

Агентство, відповідно до свого розпорядження, працює для реалізації наступних обов'язків: сприяння переходу молоді від школи до роботи та її

інтеграції в суспільство; забезпечення молоді змістовного та розвиваючого дозвілля; сприяння інтеграції молоді в державні установи; підтримка молодіжної політики, заснованої на знаннях, у муніципалітетах і регіонах; відстеження та аналіз умов життя, установок і цінностей молоді; бути національним агентством програм ЄС у сфері молоді та національним кореспондентом інструменту EU Youth Wiki [101].

У своїй діяльності агентство сприяє рівним правам і можливостям для молодих людей незалежно від сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності чи гендерного самовираження. Агентство має сприяти впровадженню гендерного підходу та протидіяти дискримінації за ознаками гендерної ідентичності чи самовираження, етнічної приналежності, релігії чи переконань, інвалідності, сексуальної орієнтації чи віку.

Із загального бюджету Шведського агентства у справах молоді та громадянського суспільства на 2021 р. 5,3 млн євро (53 млн шведських крон) було виділено на молодіжну політику та 1,5 млн євро (15,3 млн шведських крон) на політику громадянського суспільства. Крім того, 28,4 млн євро (284 млн шведських крон) було спрямовано на національну та міжнародну молодіжну діяльність [101].

Вивчаючи державну молодіжну політику Швеції, слід особливу увагу звернути на існуючу систему моніторингу молодіжної політики. Ця політика в основному ґрунтується на показниках умов життя молоді, щорічних тематичних поглиблених аналізах умов життя молоді та періодичних дослідженнях установок і цінностей молоді. Шведське агентство у справах молоді та громадянського суспільства (MUCF) відповідає за проведення досліджень, які включені до подальших заходів щодо молодіжної політики.

Система моніторингу державної молодіжної політики регулярно піддається перегляду та доопрацюванню із врахуванням нових чинників та тенденцій, що складаються у суспільства. Так, у 2021 р. Агенція державного управління отримала нове доручення оцінити систему моніторингу національної молодіжної політики. Звіт про оцінку агенція підготувала у

березня 2022 р., він показав, що поточна система моніторингу є адекватною та обслуговує численні цільові групи. В оцінці були запропоновані незначні покращення, які необхідно зробити в рамках існуючої системи [57, с. 89].

У ході дослідження даної теми виявлено, що у реалізації державної молодіжної політики Швеції державні управлінці часто звертаються до науково обґрунтованих фактів та досліджень. Збір, аналіз і розповсюдження знань про умови життя молодих людей є основою шведської державної молодіжної політики. Зокрема, вищезгадана існуюча система моніторингу базується на індикаторах державної молодіжної політики, щорічному звіті про умови життя молоді та періодичних дослідженнях установок і цінностей молоді. Ці елементи є основними джерелами шведської державної молодіжної політики, заснованої на фактах. Розробка державної молодіжної політики із врахування наукових підходів та результатів досліджень у Швеції триває з 2004 р. За проведення досліджень, включених до системи моніторингу, відповідає Шведське агентство з питань молоді та громадянського суспільства (MUCF) [101]. Дослідження мають базуватися на офіційній статистиці, опитуваннях молоді, діалозі з молодими людьми та молодіжними організаціями, якісних дослідженнях і поточних дослідженнях.

Дослідницька спільнота активно працює в усіх відповідних політичних темах, таких як освіта, вихід на ринок праці, охорона здоров'я, культура, робота з молоддю, дозвілля, участь тощо. Одним із прикладів того, як дослідження визначає політичні пріоритети, є те, що Королівська шведська академія наук (Kungliga Vetenskapsakademin) у 2010 р. представила огляд поточного стану знань щодо психічного здоров'я дітей і молоді. Результати показали що практично не було досліджень, які б описували психологічне благополуччя дітей дошкільного віку, і не було пояснень, чому дівчата в підлітковому віці частіше повідомляють про проблеми з психічним здоров'ям, ніж хлопчики. Тому уряд вирішив виділити у 2012–2017 рр. близько 30 млн євро (300 млн шведських крон) на дослідження психічного здоров'я дітей та молоді. У 2018 р. Шведська дослідницька рада (Vetenskapsrådet) надала гранти

для шести дослідницьких середовищ психічного здоров'я дітей і підлітків. Загальна сума гранту на 2018–2023 рр. склала 137,4 млн шведських крон [66].

З бюджету центрального уряду на 2021 р. у сфері молодіжної політики 28,4 млн євро (284 млн шведських крон) спрямували на національну та міжнародну молодіжну діяльність. Із цієї суми близько 400 000 євро було передано на міжнародні молодіжні заходи, включаючи Національне агентство Erasmus+, а 28 млн євро надано як державний грант молодіжним організаціям [103]. Крім того, на стан молодих людей впливає широкий спектр стратегічних сфер у державному бюджеті, таких як освіта, працевлаштування, культура, охорона здоров'я, соціальне забезпечення та послуги тощо.

Діяльність і результати діяльності всіх державних органів щорічно контролюються та оцінюються. Кожне агентство подає уряду щорічний звіт, що містить інформацію про, зокрема, витрати, доходи та результати. На основі звітів Уряд може відслідковувати та оцінювати діяльність агенцій, наприклад, у сфері молодіжної політики. Річні звіти разом із бюджетними даними, поданими установами, також є основою для роботи над національним бюджетом на наступний рік та директивами щодо асигнувань.

У процесі реалізації державної молодіжної політики у Швеції вагоме місце посідає транскордонне співробітництво. Основна частина співпраці уряду Швеції у сфері молоді здійснюється в рамках Ради з питань освіти, молоді, культури та спорту (EYCS) та молодіжного партнерства ЄС та Ради Європи. Нещодавно Швеція була представлена в деяких експертних групах Комісії, Експертній групі з індикаторів ЄС у сфері молоді та Експертній групі з мобільності молодих волонтерів і транскордонної солідарності. Раніше Швеція була представлена в Експертній групі з роботи з молоддю для активного громадянства, запобігання маргіналізації та насильницькій радикалізації та Експертній групі з якості роботи з молоддю [64, с. 202].

Відділ у справах громадянського суспільства та національних меншин Міністерства культури бере участь у двосторонніх/спеціальних заходах з іншими європейськими суб'єктами, наприклад, у багатосторонніх заходах з

колегіального навчання, політичних конференціях, молодіжних політичних мережах тощо. Наразі кілька ініціатив щодо державної молодіжної політики та міграція/біженці/неповнолітні без супроводу знаходяться на стадії або приділяють особливу увагу в двосторонніх або інших спеціальних рамках. Структурована співпраця з Німеччиною, зокрема, відбувається в цій сфері політичних дій та обміну передовим досвідом.

У Раді міністрів Північних країн Комітет у справах дітей та молоді (NORDBUK) є головним у сфері молодіжної політики. NORDBUK працює по принципу спільного управління з представниками північних міністерств і національних молодіжних рад. Також NORDBUK стежить за реалізацією стратегії щодо дітей і молоді, прийнятої у квітні 2016 р. У стратегії є три основні пріоритети: 1) посилення підтримки та залучення дітей та молоді груп ризику; 2) постійна співпраця та підтримка громадянського суспільства; 3) розширення обміну знаннями та діяльністю з розвитку потенціалу в різних секторах, які впливають на умови життя дітей та молоді [93].

Ключові напрями розвитку державної молодіжної політики Швеції на даний час сформульовані в Повідомленні уряду про молодіжну політику з програмою дій на період 2021–2024 рр., яке включає понад 100 ініціатив щодо зміцнення психічного здоров'я, покращення рівності в школах та інвестування в робочі місця для молоді. Ініціативи спрямовані на створення умов для досягнення мети національної молодіжної політики, щоб усі молоді люди мали гарні умови життя, можливість формувати своє життя та впливати на розвиток суспільства [58].

Зокрема, психічне здоров'я молодих людей є важливою проблемою, яка потребує широких зусиль у кількох сферах політики. Добре психічне здоров'я є необхідною умовою для хороших умов життя та дорослішання. Цей пріоритет має на меті конкретизувати попередній пріоритет, який стосувався благополуччя молоді. Пріоритезація в першу чергу стосується зусиль, докладених у сфері громадського здоров'я та політики охорони здоров'я та медичного обслуговування, але зусилля також потрібні в напрямку сфери прав

ЛГБТКІ та заходи проти сегрегації [57, с.90].

Також, на думку шведськи урядовців, має посилюватися соціальна інтеграція молоді та утвердження на ринку праці, пандемія Covid-19 та її наслідки особливо вплинули на ситуацію в школі та на ринку праці молоді. Сфери, які охоплюються пріоритетами, напр. інвестиції в політику ринку праці, підприємництво молодих людей і молодих людей, які не працюють і не навчаються Раніше пріоритетом також було залучення молодих людей, але пріоритет розширено, щоб включити соціальне залучення.

Наступним не менш важливим напрямом сучасної державної молодіжної політики Швеції є розвиваюче та змістовне дозвілля, як важлива частина дорослішання. Дозвілля відіграє суттєву роль для молодих людей, оскільки воно може забезпечити простір для спільноти, який відкритий для всіх і де кожен має можливість вільно розвивати свої здібності та брати участь у житті суспільства. Дозвілля молоді також раніше було пріоритетним напрямком. Цей пріоритет охоплює кілька сфер політики. Це включає інвестиції у відпочинок, культуру, спорт та участь в асоціаціях [66].

Вплив та участь молодих людей є центральною частиною державної молодіжної політики Швеції з моменту її створення. Те саме стосується й умов для організації молоді. Пріоритетність того, що всі молоді люди повинні бути залучені до формування суспільства, стає проясненням мети. Пріоритезація також буде більш перспективною в цій області. Ініціативи в цій сфері стосуються ініціатив сприяння молодіжним організаціям та участі в демократії, а також превентивних ініціатив для протидії ненависті та погрозам.

3.3. Успішний досвід інституційного розвитку державної молодіжної політики Естонії.

Досвід реалізації державної молодіжної політики Естонії є доволі унікальним, особливо для України, адже естонці ще в 1990-х здійснили прорив, який такі країни, як Литва та Україна розпочала у 2000-х, або тільки тепер. Хоча вихідні основи у всіх трьох країн були однаковими – СРСР. З усіх

пострадянських республік саме досвід Естонії в розвитку державної молодіжної політики є найкращим. Територія Естонії та чисельність естонської нації співвимірні з середнього розміру областю України. Наприклад, демографічна частка молоді в Естонії становить близько 285 тис осіб, тоді як в одному Києві проживає втричі більше молодих людей. Державна молодіжна політика в Естонії добре розвинута і є особливою сферою політики майже з моменту прийняття Закону про молодіжну роботу ще в 1999 р.

Загальна чисельність населення Естонії становить 1 330 068 осіб (дані на 01.01.2021), молодь становить 20,57% від усього населення. Функціонування державної молодіжної політики в Естонії визначене багатьма правовими актами. Відповідно до Закону про роботу з молоддю, молодою особою є фізична особа віком від 7 до 26 рр. [112]. Зокрема, План розвитку молодіжної політики на 2021-2035 рр., ухвалений 12.08.2021, окреслює чотири стратегічні цілі у сфері молоді: 1) молоді люди – це творчий імпульс, який рухає суспільство вперед – рушії та лідери у сферах освіти, культури, економіки, навколишнього середовища тощо; 2) захист прав молоді в державі є послідовним і підтримується активна участь молоді; 3) якісна молодіжна робота (включаючи освіту за інтересами для молоді) доступна по всій Естонії та надає всім молодим людям можливості для різнобічного саморозвитку, досягнення успіху, набуття досвіду та здобуття незалежності; 4) ізоляція та відстороненість молодих людей помічаються та запобігаються завдяки системі безпеки, яка підвищує відчуття безпеки [102].

До інститутів, що реалізують державну міжнародну політику в Естонії відносяться – Міністерством молоді та Міністерство освіти і досліджень Естонії. Відповідальним за реалізацію молодіжної політики є Департамент молодіжної політики та талантів, який займається питаннями роботи з молоддю, освітою за інтересами та політикою талантів. Також функціонує Рада з питань освіти та молоді, створена у 2020 р. Вона відповідає за оперативну реалізацію сфери освіти та молоді, і створена на основі послуг чотирьох колишніх державних установ [112].

Окремим рівнем державної молодіжної політики в Естонії є локальний рівень, відповідно до Закону про організацію місцевого самоврядування, органи місцевого самоврядування відіграють ключову роль в організації місцевого життя, включаючи послуги з роботи з молоддю. Більша частина фінансування роботи з молоддю надходить також із бюджету та власних доходів місцевих муніципалітетів. Відповідно до Плану розвитку молодіжного сектору державне фінансування молодіжної політики та роботи з молоддю на 2021-2035 рр. становить 356,29 млн євро [110].

Визначення цільової групи різних заходів державної політики, спрямованих на молодь, базується на законодавстві Естонської Республіки. Законодавчі акти становлять основу, яка визначає та регулює заходи, програми, послуги та пільги, орієнтовані на молодь. Державна молодіжна політика в Естонії визначена багатьма законодавчими актами, але ключовим правовим актом вважається Закон про роботу з молоддю, згідно якого до категорії «молодь» відноситься фізична особа віком від 7 до 26 рр. План розвитку молодіжної сфери на 2021-2035 рр. розглядає ту саму вікову групу як цільову групу населення, з деякими конкретними акцентами та показниками, що стосуються вікової групи 18-26 рр. Інші офіційні документи визначають більш вузькі вікові групи відповідно до конкретної сфери молодіжної політики, наприклад, охорона дитинства для неповнолітніх до 18 рр., ринок праці з урахуванням 15-26 рр. для (не) зайнятості та 18-26 рр. для підприємницької діяльності тощо) [75].

Аналізуючи особливості формування державної молодіжної політики в Естонія хочемо відзначити міцну традицію систематичної організації молодіжної сфери на основі національних молодіжних стратегій ще з початку 2000-х рр., з Концепцією молодіжної роботи, за якою слідують План розвитку молодіжної роботи на 2001-2004 рр., Стратегія молодіжної роботи на 2006-2013 рр. та План розвитку молодіжної сфери на 2014 -2020 рр. Крайнім є План розвитку молоді на 2021-2035 рр. (Noortevaldkonna arengukava 2021-2035 рр.), що був прийнятий у 2021 р. та є однією з конкретних політичних стратегій у

рамках всеосяжної національної стратегії «Естонія 2035» [112]. Основна мета, представлена в плані розвитку, полягає в тому, щоб надати молодим людям широкий спектр можливостей для розвитку, щоб почуття безпеки та сильна підтримка молодих людей створювали естонську державу, яку молодь хоче розвивати.

При розробці вищезгаданого Плану розвитку молодіжної сфери на 2021-2035 рр. важливою частиною були консультації з молоддю та її представниками, в т.ч. онлайн-консультації, робочі групи та письмові консультації протягом усього процесу. Крім того, стратегія спрямована на подальше розширення можливостей участі молоді шляхом диверсифікації форматів участі та запровадження двох нових заходів на найвищому рівні, таких як створення консультативної групи в офісі прем'єр-міністра та молодіжний круглий стіл в офісі президента, щоб надати молодим людям розширені можливості висловлювати свою думку.

План розвитку молодіжної політики на 2021-2035 рр. також визначає базові принципи послуг і управлінських підходів щодо молоді: 1) усвідомлення того, що молодь має особливі потреби; 2) бути поінформованим про молодь і розуміти її; 3) забезпечити самостійність молоді та захист її прав; 4) розглядати молодь як рівноправних партнерів; 5) забезпечити змістовне активне залучення та участь молоді у зважуванні варіантів, прийнятті рішень та їх реалізації; 6) цінувати розвиток і самореалізацію молоді; 7) цінувати кожен молодий людину, шанобливе та повноважне ставлення до молодих людей сприяє їх інтеграції та згуртованості суспільства в цілому [75].

Державна молодіжна політика в Естонії на запланований період – до 2035 р., передбачає, що у центрі уваги має бути наступні напрямки її розвитку: 1) комплексне функціонування молодіжного сектору, злагоджена і цілеспрямована діяльність у різних сферах життя, яка базується на потребах і викликах молоді, має бути систематичною і послідовною; 2) якісна робота з молоддю, тобто сукупність державних послуг з метою надання молодим людям можливостей поза формальною освітою, роботою та домом для

добровільного самопізнання та розвитку, а також колективних та індивідуальних дій; 3) міжнародна співпраця, що дозволяє використовувати міжнародний досвід для постійного підвищення компетенції та утримання молодіжних працівників, розширення можливостей учасників молодіжного сектору та розвитку якісних послуг з роботи з молоддю; 4) глибинні знання про молодь, які базуються на результатах аналізу та наукових досліджень, практичному ноу-хау, отриманому в повсякденній роботі, а також на вкладі та внеску молодих людей як експертів у своєму житті [101]. Синтез усього вищезазначеного забезпечує необхідну базу знань для вимірювання ефективності, розробки політики предметної галузі та досягнення прогресу.

На основі проведеного аналізу особливостей державної молодіжної політики в Естонії хочемо зазначити, що основними її напрямками також є: розвиток творчості та підприємництва, соціальна інтеграція, активна участь у суспільстві та прийнятті рішень, безпека молоді, якісна молодіжна політика та розвиток роботи з молоддю. Вибір напрямків ґрунтувався на конкретній ситуації молоді, молодіжній сфері та викликах суспільства [112]. Усі сфери пріоритетів, визначені на рівні молодіжної політики ЄС, охоплюються Національною молодіжною стратегією на рівні принципів, горизонтальних тем чи окремих заходів. Багато напрямків також охоплюються іншими стратегіями, наприклад, Бачення Програми громадянського суспільства до 2030 р., План розвитку добробуту на 2016-2023 рр., План розвитку сектору освіти на 2021-2035 рр. (у стадії прийняття) тощо [112].

Діяльність для досягнення цілей і завдань державної молодіжної політики, викладених у планах і стратегіях розвитку, а також відповідальні установи описані в планах реалізації (так звані програми), де конкретні заходи пов'язані з установами-виконавцями та бюджетом. Провідну роль у всіх планах впровадження відіграє міністерство, відповідальне за конкретний план розвитку, але значна кількість заходів виконується іншими міністерствами або кількома міністерствами чи організаціями спільно. Плани впровадження свідчать про значну міжміністерську співпрацю. Для виконання галузевих

програм і заходів міністерства покладаються на організації в межах своєї адміністративної компетенції. Наприклад, у сфері молоді та поза нею міністерства тісно співпрацюють із: Міністерство внутрішніх справ; Департамент поліції та прикордонної охорони; Радою служби порятунку; Міністерство соціальної політики; Національним інститутом розвитку охорони здоров'я; Національною радою соціального страхування; Міністерством освіти та досліджень; Управлінням з питань освіти та молоді; Міністерством культури; Фонд інтеграції та ін.[101].

Загалом уся система державного управління в Естонії та структура розробки державної молодіжної політики ґрунтується на основі науково доведених фактів та результатів прикладних досліджень. Визначення потреб у розробці та плануванні, реалізації та оцінці заходів державної політики, спрямованих на молодь, відбувається за тими ж правилами, що й інші сектори. Кожна сфера політики в Естонії працює по-своєму для зв'язку між політикою та науковими дослідженнями в цілому. У контексті формування політики кожне міністерство несе відповідальність за проведення досліджень у своїй сфері відповідальності, щоб переконатися, що розробка політики базується на фактичних даних. У молодіжній політиці – це Міністерство освіти та досліджень, а також Рада з питань освіти та молоді, які керують системою моніторингу молоді Noorteseire та трикутником співпраці дослідники, практики та відповідальні за прийняття рішень. Зокрема, починаючи з 2019 р., Рада з питань освіти та молоді веде активну співпрацю та має контракти з Тартуським університетом і Талліннським університетом, щоб розробити нові моделі для кращої організації роботи з молоддю, включаючи сфери участі та відчуження, а також організації роботи з молоддю на місцевому рівні [101].

Звісно, що в Естонії існують конкретні бюджетні асигнування на дослідження у сфері молоді щороку (моніторинг молоді, навчання та дослідження, розвиток). Наприклад, у Плані розвитку молодіжної політики на 2021-2035 рр. зазначено, що фінансування молодіжного сектору на загальний період реалізації, тобто на 2021-2035 рр., становить 356,29 млн євро [112]. Це

загальна сума фінансування, тоді як фінансування спрямоване на досягнення стратегічних цілей, визначених у стратегії, будуть уточнені на рівні операційної програми. У дуже загальних рисах можна сказати, що фінансування охоплює розвиток потенціалу постачальників послуг у роботі з молоддю, включаючи: навчання, здійснення конкретних заходів та надання послуг з роботи з молоддю, аналіз та моніторинг.

Починаючи з 2019 р. в Естонії на державному рівні запроваджено новий підхід до фінансування молодіжних організацій через так зване стратегічне партнерство між організаціями та Міністерством освіти і науки на три роки. Стратегічне партнерство спрямоване на організації, які: 1) працюють щонайменше три роки (або менше у виправданих випадках) та внесли свій внесок у політику, законодавство та стратегічний розвиток (включно з участю в тематичних робочих групах державного рівня) напрямків діяльності Міністерства освіти та науки; 2) або є дотичною організацією, яка об'єднує організації на місцях у сфері діяльності Міністерства освіти та науки та сприяє досягненню стратегічних цілей галузі; 3) або є організацією, яка активно працює над реалізацією стратегічних цілей освітньої, молодіжної, мовної та дослідницької політики [101]. Загалом, прийняття такого управлінського рішення у сфері державної молодіжної політики суттєво вплинуло на розвиток молодіжних організацій, які вже стали невід'ємним елементом у реалізації молодіжних політик та програм.

Естонія активно співпрацює з європейськими країнами, зокрема Міністерство освіти і науки має угоди про співпрацю в молодіжній сфері з фламандською спільнотою в Бельгії (включаючи багатосторонню співпрацю з Латвією та Литвою), Фінляндією та Україною. Усі угоди насамперед спрямовані на обмін досвідом між молодіжними політиками, молодіжними працівниками, молодіжними робочими організаціями та молоддю. Крім того, двосторонні угоди у сфері освіти та культури містять поняття, які підтримують співпрацю у сфері молоді (наприклад, з Грузією, Молдовою, Чеською Республікою, Канадою тощо) [74].

Естонія є членом різних європейських молодіжних мереж, наприклад, Європейської молодіжної інформаційної та консультаційної агенції - ERYICA. Також Естонія бере участь у кількох молодіжних програмах Ради Європи, зокрема це «No Hate Speech» (програмі управління якістю молодіжних центрів і знаків якості). З метою розвитку міжнародного співробітництва, обміну найкращими практиками та передачі знань уряд Естонії запустив інноваційну ініціативу – Education Nation – щоб поділитися своїми цифровими освітніми рішеннями, послугами та передовим досвідом у всьому світі. У сфері неформальної освіти та молоді приклади включають рішення edtech, а також модель оцінки якості молодіжної роботи, практики шкільної молодіжної роботи та навчання за інтересами тощо [101].

Аналізуючи розвиток державної молодіжної політики в Естонії, хочемо звернути увагу на те, що останніми роками в цій країні були впроваджено деякі серйозні зміни щодо роботи з молоддю та молодіжної політики, насамперед: 1) розробка національної молодіжної стратегії на період 2021-2035 рр. – було прийнято План розвитку молодіжної сфери на 2021-2035 рр. (Noortevaldkonna arengukava 2021-2035); 2) створення операційної установи державного рівня, станом на 01.08.2020 Управління освіти та молоді, оскільки існувало багато установ, які впроваджували ту саму або подібну політику, було запропоновано об'єднати установи в одне спільне агентство на основі послуг колишнього фонду Innove, фонду Архімеда, фонду інформаційних технологій для освіти та роботи з молоддю; 3) діють нові ініціативи у сфері визнання неформального навчання, що відбувається в молодіжній роботі в сфері освіти, зокрема Міністерство освіти і науки ініціювало проєкт реформування політики, який фінансується через Програму підтримки структурних реформ ЄС (проєкт називається «Підтримка молодих людей у досягненні успіху – розвиток потенціалу для кращої інтеграції неформального та формального навчання в Естонії»); 4) розроблено концепцію підтримки талантів і план дій [112].

У якості наступних кроків державні управлінці у сфері молодіжної політики розробити планують розробити операційні програми як продовження

національної молодіжної стратегії, також приділити увагу деяким подальшим розробкам, пов'язаним з пріоритетами державного сектору в Естонії, таким як інноваційні ініціативи для подальшого розвитку дизайну, орієнтованого на клієнта, послуг, електронних послуг тощо.

Загалом досвід підтримки молоді в Естонії заслуговує всебічної уваги науковців та практиків у сфері державної молодіжної політики в Україні. Адже ті стратегії та практики, які були використані в даній країні у сфері розвитку молодіжної політики продемонстрували неабияку ефективність.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз теоретичних та методологічних підходів до дослідження державної молодіжної політики вітчизняних і зарубіжних дослідників показав, що важливим є чітке визначення змісту основних понять теми дослідження через конкретизацію таких термінів, як «молодь», «молодіжна політика» та «державна молодіжна політика». Поняття «молодь» розглядається з урахуванням її характеристик як вікової спільноти, стратегічно цінної для держави і суспільства, а також як інноваційної сили розвитку. Державна молодіжна політика визначається як діяльність держави, спрямована на трансформацію соціальних умов з метою гарантування поступального розвитку молодих громадян, реалізації їхнього творчого потенціалу та досягнення оптимальних рівнів самореалізації. Вона є окремим пріоритетним напрямом державної діяльності, що реалізується через концептуально визначені ідеї, законодавчі, виконавчі та судові заходи на різних рівнях управління. Відповідно до сучасної демократичної концепції молодіжної політики, молодь, поряд з іншими активними учасниками управлінського процесу, відіграє роль суб'єкта власного всебічного розвитку, що сприяє зміцненню її позицій у суспільстві та державі.

Визначено низку методів дослідження, що ґрунтуються на принципах, характерних для науки публічного управління, таких як порівняння та узагальнення, системність і структурність тощо. Зокрема, порівняльний метод був використаний для визначення основних особливостей і тенденцій у розвитку державної молодіжної політики в країнах Європейського Союзу. Структурно-функціональний підхід надав змогу проаналізувати структуру та функції державного управління у сфері молодіжної політики, особливо в таких країнах, як Швеція, Німеччина та Естонія. Системний підхід дозволив охарактеризувати функціонування органів державного управління через комплекс взаємозв'язків у сфері молодіжної політики. Метод моделювання був застосований для аналізу моделей і механізмів реалізації державної

молодіжної політики в країнах ЄС, що дало змогу виокремити ключові підходи до побудови ефективної системи управління цією сферою.

2. Характеризуючи ключових моделі державної молодіжної політики в країнах Європейського Союзу, було зосереджено увагу на їхні специфічні особливості, історичний розвиток та сучасні виклики. Розглянуто три основні підходи до класифікації моделей молодіжної політики: інтервенційний, підхід цільових груп та організаційний. З'ясовано, що інтервенційний підхід базується на тому, як молодь сприймається суспільством: як проблема чи як ресурс. У країнах, де молодь розглядається як ресурс (Скандинавія), акцент робиться на підтримці освіти, професійного розвитку та участі молоді у громадському житті. Натомість у країнах, де молодь розглядається як проблема (Велика Британія, Ірландія), увага приділяється вирішенню соціальних проблем, таких як безробіття чи правопорушення. Підхід цільових груп зосереджує увагу на вікових і соціальних характеристиках молоді, а також на різних концепціях визначення молоді в різних країнах. Виявлено, що діапазон вікових категорій, які охоплює молодіжна політика, варіюється від широкого (Австрія, Німеччина) до вузького (Данія, Іспанія). Організаційний підхід висвітлює різницю у структурі управління молодіжною політикою: від централізованих моделей (Греція, Португалія) до децентралізованих (Нідерланди, Бельгія). У країнах з добре організованою молодіжною політикою (Німеччина, Австрія) існують спеціалізовані міністерства та молодіжні інститути, що сприяє ефективній реалізації політики.

Проаналізовано три основні моделі державної молодіжної політики: універсальна модель (Скандинавські країни) – базується на делегуванні функцій громадянського суспільства; протекціоністська модель (Центральна Європа) – орієнтована на широке охоплення молоді та підтримку через спеціалізовані молодіжні інститути; централізована модель (Південна Європа) – фокусується на вузькій віковій категорії молоді та поступово інтегрує державні ініціативи. Підкреслено, що європеїзація молодіжної політики та обмін найкращими практиками між країнами сприяють уніфікації підходів і

створенню спільних стандартів. Однак молодіжна політика в багатьох країнах залишається децентралізованою, з різним ступенем інтеграції між міністерствами та регіональними органами влади. Отримані результати сприяють розумінню ключових тенденцій у молодіжній політиці ЄС та надають базу для адаптації цих практик у контексті української державної молодіжної політики в рамках євроінтеграційного курсу.

3. Аналіз основних організаційних та правових стандартів здійснення молодіжної політики в Європейському Союзі продемонстрував, що молодіжна політика в ЄС є невід'ємною частиною соціально-економічного та політичного розвитку, спрямованою на інтеграцію молоді в суспільні процеси та підтримку її самореалізації. Вивчення нормативних документів ЄС, таких як: Маастрихтський договір, Біла книга «Нові стимули для молоді Європи», Європейський молодіжний пакт та Молодіжна стратегія ЄС 2019-2027 рр., дозволило виявити основні принципи молодіжної політики, серед яких: сприяння активній громадянській позиції молоді; розвиток освітніх та професійних можливостей; підтримка соціальної інклюзії; забезпечення рівності та недискримінації.

З'ясовано, що молодіжна політика в ЄС базується на двосторонньому підході: інвестування у молодь – збільшення фінансування сфер, які забезпечують добробут молодих людей (освіта, зайнятість, соціальна підтримка); розширення можливостей молоді – надання інструментів для активної участі в громадському житті та реалізації потенціалу. Важливим елементом реалізації молодіжної політики є залучення молоді до процесів ухвалення рішень через такі інституції, як Європейський молодіжний форум та Європейський молодіжний парламент. Ці організації забезпечують активну участь молоді у формуванні політики ЄС, що сприяє демократичному розвитку суспільства.

Виявлено, що сучасна молодіжна політика в ЄС є інструментом не лише соціального, але й ідеологічного згуртування держав-членів, спрямованим на інтеграцію молоді в демократичні процеси. Особливу увагу приділено

питанням боротьби з радикалізацією, безробіттям і соціальною ізоляцією, що становлять ключові виклики для молодіжної політики сьогодні. Отже, правові засади молодіжної політики в ЄС забезпечують її багаторівневий характер, що включає соціальну, економічну та політичну складові. Вони створюють умови для ефективного залучення молоді до активного громадського життя, сприяють її професійному та особистісному розвитку, а також зміцненню європейських цінностей.

4. Дослідження практики реалізації державної молодіжної політики у Німеччині виявило, що ця політика є зразковою у багатьох аспектах і вартою для наслідування. З'ясовано, що Німеччина має багаторівневу та міжгалузеву систему управління молодіжною політикою, яка поєднує зусилля федеральних, регіональних і місцевих органів влади, громадських організацій і дослідницьких інститутів. У Німеччині сформувалася розгалужена структура управління молодіжною політикою, в якій центральну роль відіграє Федеральне міністерство у справах сім'ї, літніх людей, жінок та молоді (BMFSFJ), яке координує молодіжну політику на національному рівні. Принцип субсидіарності дозволяє делегувати частину функцій регіонам і місцевим громадам, забезпечуючи гнучкість та адаптацію політики до локальних потреб.

У Німеччині молодіжна політика здійснюється на основі комплексної нормативно-правової бази і входить у: Соціальний кодекс, Закон про захист молоді, Федеральний закон про захист дітей тощо. Також у Німеччині відбувається постійне вдосконалення законодавства та державної стратегії молодіжної політики, основними напрямками якої є: участь молоді в суспільному житті, інклюзія, освіта, екологія, здоров'я, мобільність, інтеграція молодих біженців. Пріоритетами молодіжної політики є: забезпечення рівного доступу до освіти; зниження безробіття серед молоді; розширення волонтерських програм і міжнародних обмінів; захист дітей та молоді в цифровому середовищі; підтримка молодих біженців і розробка спеціальних програм для їхньої інтеграції; впровадження міжгалузевої моделі управління

молодіжною політикою, орієнтованої на інтереси молоді; створення національної молодіжної стратегії з акцентом на участь молоді у прийнятті рішень та розвиток їхнього потенціалу; використання принципу субсидіарності для посилення ролі місцевих громад у реалізації молодіжної політики; розширення фінансування молодіжних програм за рахунок міжнародних грантів та співпраці з ЄС; запровадження регулярного моніторингу та оцінки молодіжної політики з використанням незалежних дослідницьких інститутів. Німеччина демонструє, що успішна молодіжна політика базується на постійному вдосконаленні, співпраці різних секторів і залученні молоді до процесів ухвалення рішень. Її досвід може стати корисним прикладом для України в процесі модернізації молодіжної політики.

На основі проведеного аналізу організаційних особливостей системи державної молодіжної політики у Швеції, було з'ясовано, що в її основі лежить міжгалузевий підхід до забезпечення прав і можливостей молоді. До ключових цілей та принципів молодіжної політики у Швеції можна віднести наступні: мета національної молодіжної політики Швеції полягає у забезпеченні хороших умов життя для молоді, їхньої участі в суспільстві та можливості впливати на його розвиток; молодіжна політика Швеції базується на правах людини, гендерній рівності та підтримці незалежності молоді.

Дослідивши структуру організації молодіжної політики, можна зробити висновок, що крім загальнонаціональних органів (міністерства та відомств) значну роль у впровадженні молодіжної політики відіграє Шведське агентство з питань молоді та громадянського суспільства (MUCF), яке здійснює моніторинг, аналіз, підтримку молодіжних організацій і координує міжнародну співпрацю.

Ключові напрями сучасної державної молодіжної політики Швеції це: психічне здоров'я молоді: впровадження програм підтримки ментального здоров'я та боротьби з дискримінацією; змістовне дозвілля (створення можливостей для вільного розвитку здібностей молоді через інвестиції у відпочинок, культуру та спорт); соціальна інтеграція та зайнятість: програми

для молоді, яка не навчається і не працює (NEET), підтримка молоді на ринку праці; участь у суспільстві: підтримка молодіжних організацій, стимулювання громадської активності, запобігання ненависті та дискримінації; системний моніторинг та дослідження (MUCF регулярно проводить дослідження, збір даних про умови життя молоді, опитування та тематичні звіти).

Модель молодіжної політики Швеції заснована на правах людини, гендерній рівності та міжгалузевості, є зразковою для наслідування та може стати орієнтиром для розвитку молодіжної політики в Україні.

Дослідивши досвід інституційного розвитку державної молодіжної політики в Естонії, було з'ясовано, що в даній країні реалізується системний підхід до розвитку молодіжного сектору на основі інновацій, наукових досліджень та інтеграції між формальним і неформальним навчанням.

Стратегічними пріоритетами молодіжної політики в Естонії на 2021–2035 рр. є: підтримка молоді як рушійної сили суспільства; забезпечення активної участі молоді та захисту її прав; доступність якісної молодіжної роботи та позашкільної освіти по всій країні; запобігання соціальній ізоляції молодих людей через систему безпеки.

Інституційне забезпечення молодіжної політики в Естонії забезпечує Міністерство освіти та досліджень (відповідає за реалізацію молодіжної політики через Департамент молодіжної політики та талантів), а на оперативному рівні молодіжна політика реалізується Радою з питань освіти та молоді та органами місцевого самоврядування. Доведено, що молодіжна політика в Естонії будується на принципах інклюзії, активної участі молоді та міжвідомчої співпраці; в Естонії запроваджено доволі ефективну систему моніторингу молоді Noorteseire, яка базується на даних наукових досліджень, аналітичних звітах та практичних ноу-хау.

Естонія активно співпрацює з міжнародними організаціями, включаючи Раду Європи, ERYICA та Європейський Союз. Домінуючим у даній державі є підхід, орієнтований на молодь, тобто: залучення молоді до розробки політики через консультації, молодіжні круглі столи та інші формати участі; визначення

конкретних цільових груп, таких як молодь з обмеженими можливостями, іммігранти, молодь NEET (не працює, не навчається).

Отже, досвід Естонії показує, що систематичний підхід, орієнтований на потреби молоді, а також інтеграція міжгалузевих зусиль можуть забезпечити ефективну реалізацію молодіжної політики та сприяти сталому розвитку молодіжного сектору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Баглик В.С. Підходи до формулювання поняття державної молодіжної політики як особливого напрямку діяльності Української держави. *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 1 (48). С. 20–24.
2. Баглик В.С. Специфіка та механізми формування молодіжної політичної субкультури в сучасному українському суспільстві. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Державне управління. 2015. Т. 263, Вип. 252. С. 11–16.
3. Багмет М. О., Корицька В. О. Роль владних структур по виробленню молодіжної політики. *Наукові праці*. Т. 33, Вип. 20. С. 27–32.
4. Бессараб В. Молодь на державній службі. *Вісник державної служби України*. 2006. № 4. С. 29–36.
5. Біляєв Я. М. Організаційні засади механізмів державної політики щодо забезпечення соціальної мобільності молоді. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2019. № 4. С.22-31
6. Бородін Є.І. Історія формування державної молодіжної політики в Україні(1991-2004 рр.): монографія. 2006. 387 с.
7. Васильєв А. О. Конвергенція моделей реалізації державної політики, спрямованої на молодь. *Публічне управління: теорія та практика: зб. наук. праць Асоціації докторів наук з державного управління*. 2013. Вип. 3(15). С. 205–209.
8. Великий енциклопедичний ілюстрований словник. Донецьк: ТОВ «ВКФ «БАО», 2012. 768 с.
9. Гайдаєнко І. Державна молодіжна політика в Україні (друга половина 90- х років ХХ ст.). *Гуманітарний вісник. Серія: Філософія*. 2014. Вип. 34. С. 241–250.
10. Головатий М.Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення. Київ: Наукова Думка. 1993. 325 с.
11. Головенько В. Молоде покоління України в алгоритмі суспільних

процесів. *Український соціум*. 2006. № 2. С. 20–34.

12. Головенько В. Ставлення молоді до громадського життя. *Молодь України у дзеркалі соціології*. К. : УІСД, 2001. С.125–133.

13. Дабагян, І.М., Павловська, Л.І. Сучасна молодіжна політика в Європі (на прикладі Німеччини). URL: http://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2019/2_2019/part_2/29.pdf

14. Декларація про загальні засади державної молодіжної політики в Україні. № 2859. База даних «Законодавство України»/ ВР України. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2859-12>

15. Донченко Т. Основні моделі державної молодіжної політики: закордонний та вітчизняний досвід. *Ефективність державного управління: зб. наук. пр.* Вип. 18/19. 2009. С. 126-133.

16. Дроздова Т. В. Модель молодіжної політики як умова формування методів залучення молоді до державно-управлінської діяльності. URL:<http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2008-4/index.html>.

17. Європейська хартія про участь молоді в місцевому та регіональному житті. URL: <https://rm.coe.int/168071b58f>

18. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації». Базаданих «Законодавство України». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/281-14>

19. Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні». База даних «Законодавство України». ВР України. URL :<http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2998-12>

20. Закон України «Про стандартизацію» №1315-VII від 05.06.2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text>

21. Інструмент самостійної оцінки молодіжної політики, 2019. URL: <https://rm.coe.int/self-assessment-tool-for-youth-policy-ukrainian/168098b16a>

22. Карнаух А. Проблеми молодіжної політики в сучасній Україні. *Політичний менеджмент*. 2005. №4. С. 63-69.

23. Карнаух А.А. Молодь і молодіжна політика в Україні: проблеми та

перспективи. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін.* 2014. Спецвипуск. С. 310–316.

24. Коваль Г.В. Розвиток державної молодіжної політики: теорія, методологія, механізми реалізації: монографія. Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра могили. 2013. 432 с.

25. Кожушко Н. Державна молодіжна політика як об'єкт наукового дослідження. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dums_2014_3_10

26. Кожушко Н. Теоретико-методологічні засади формування моделей державної молодіжної політики (державно-управлінський аспект). *Ефективність державного управління.* 2014. Вип. 41. С. 97–104.

27. Козлова Л. В. Теоретико-методологічні засади механізму формування державної політики. *Наукові праці: науково-методичний журнал.* 2011. Вип. 147. Т. 159. Державне управління. С. 63–69.

28. Колекція досвіду молодіжної роботи, що базується на підходах та стандартах Ради Європи, в умовах збройної агресії Російської Федерації проти України. URL: <https://rm.coe.int/experience-collection-27-04-23-4-/1680ab2181>

29. Коцур В. Державна молодіжна політика в Україні та механізми її реалізації на початку 90-х років XX ст. *Гуманітарний вісник. Серія : Філософія.* 2014. Вип. 33. С. 240–250.

30. Лісабонська угода (договір про реформування Європейського Союзу). URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29057.pdf>

31. Лободинська О. М. Регулювання процесу працевлаштування молоді з вищою освітою в контексті державної молодіжної політики України. *Український соціум.* 2007. № 2 (19). С. 43–55.

32. Логунова М., Шахов В., Шевченко М. Концептуальні засади теорії політики: навч. посібник. К. : вид-во УАДУ. 1999. 159 с.

33. Мельников Д.О. Діяльність управлінських органів по реалізації державної молодіжної політики в Україні в 90-х рр. XX ст. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла*

Коцюбинського. Серія : Історія. 2003. Вип. 5. С. 154–157.

34. Метьолкіна Н.Б. Механізми формування та реалізації державної молодіжної політики в Україні: *автореф. дис. на здобуття ступеня канд. наук з держ. упр.: спец. 25.00.02 «Механізми державного управління»*. 2009. 18 с.

35. Молодь України: стан, проблеми, шляхи розв'язання. *Зб. наук. публікацій Українського інституту соціальних досліджень за підсумками виконання наукових програм і проектів у 1997 р.* Вип. 7. 1998. С. 215–217.

36. Мотречко В. В. Молодь як суб'єкт державотворчих процесів: теоретичні засади. *Актуальні проблеми державного управління: зб. наук. праць*. 2014. Вип. 2(46). С. 309–316.

37. Мотречко В. В. Особливості формування державної молодіжної політики в ЄС та перспективи її імплементації в Україні. *Публічне адміністрування: теорія та практика : електрон. зб. наук. праць*. 2014. Вип. 2 (12). URL: <http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/index.html>.

38. Мотречко В. В. Розвиток мережі молодіжних центрів: досвід ЄС для України. *Суспільно-політичний та соціокультурний розвиток південного регіону України: історичні традиції і сучасні тенденції: зб. статей I Всеукр. наук.-практ. конфер.* (Одеса, 21–22 трав. 2015 р.). Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2015. С.251-268

39. Офіційний сайт Європейського Молодіжного Парламенту «European Youth parliament» URL: <http://www.europej.org/>

40. Радченко О., Крюков О. Державна молодіжна політика: основні поняття та принципи як архетипи формування та реалізації в публічному просторі. *Публічне управління: теорія та практика*. 2014. Вип. 2 (спецвип.) (18). С. 142–147.

41. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про доступ молодих людей до прав, CM/Rec(2016). URL: <https://rm.coe.int/access-to-rights-for-young-people-cm-2016-7-ua-ukr/1680a0f163>

42. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про доступ молоді з неблагополучних районів до соціальних прав, CM/ Rec(2015). URL:

<https://rm.coe.int/access-to-social-rights-cmrec-2015-3-ukr/1680a0f164>

43. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про захист молодіжного громадянського суспільства і молоді та підтримки їх участі в демократичних процесах, CM/Rec(2022). URL: <https://rm.coe.int/rec-on-youth-civil-society-upd-2764-3898-5224-v-1/1680abf191>

44. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам про молодіжну роботу, CM/Rec(2017). URL: <https://rm.coe.int/recommendation-cmrec-2017-4-ukr/16808e4d93>

45. Рекомендація Комітету Міністрів державам-членам щодо участі ромської молоді, CM/Rec(2023). URL: <https://rm.coe.int/rec-on-roma-youth-participation-upd-2774-6711-4760-v-1/1680abf18f>

46. Репрезентативне соціологічне дослідження становища молоді в Україні 2021. Міністерство молоді та спорту України: вебсайт. URL: <https://bit.ly/38IYKif>

47. Соціологія: Хрестоматія (від першоджерел до сучасності). У 2-х томах. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/1>

48. Сторожук Р. П. Зарубіжний досвід реалізації молодіжної політики. URL: www.nbuv.gov.ua/e-journals/DeBu/2006-1/index.html

49. Стратегія молодіжної політики ЄС. URL: https://pjp-eu.coe.int/en/web/youth-partnership/recognition-resources/-/asset_publisher/llpkrN7I27by/content/eu-youth-strategy-2019-2027

50. Томенко Д. Молодіжна політика та мобільність молоді України в часи. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*. Випуск 1 (61), 2022 С. 78-85.

51. Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо державної підтримки обдарованої молоді» від 24 квітня 2000 р. № 612/2000. База даних «Законодавство України». АП України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/612/2000>

52. Указ Президента України «Про додаткові заходи щодо реалізації державної молодіжної політики» від 29 березня 2001 р. № 221/2001.

Базаданих «Законодавство України» АП України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/221/2001>

53. Указ Президента України «Про заходи щодо забезпечення працевлаштування молоді» від 6 жовтня 1999 р. № 1285/99. База даних «Законодавство України». АП України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1285/99>

54. Указ Президента України «Про першочергові заходи щодо реалізації державної молодіжної політики та підтримки молодіжних громадських організацій» від 6 жовтня 1999 р. № 1284/99. База даних «Законодавство України». АП України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1284/99>

55. Хартія Ради Європи з освіти для демократичного громадянства і освіти з прав людини. URL: <https://rm.coe.int/16806b93be>

56. Шайгородський Ю. Аксіометрія державної молодіжної політики. *Політичний менеджмент*. 2011. № 2. С. 54–61.

57. Шелемба, М. Особливості реалізації молодіжної політики в Німеччині та Швеції. *Міжнародний науковий вісник: зб. наук. пр.* 2022. №Вип. 1-2 (25-26). С. 85–91.

58. Штанська О. В. Зарубіжний досвід взаємодії державної молодіжної політики та політики зайнятості. *Теорія та практика державного управління: зб. наук. праць*. Харків: «Магістр», 2010. Вип. 4. С. 82–91.

59. 2012 EU Youth Report. European Union. 2012. URL: http://ec.europa.eu/youth/library/reports/eu-youth-report-2012_en.pdf

60. A contribution to youth work and youth policy in Europe. Report of the Belgian EU Presidency Youth. 1/7/2010 – 31/12/2010. URL: https://www.coe.int/t/dg4/youth/Source/Resources/Documents/2010_Belgian_EU_Presidency_report_en.pdf

61. Alexandre P., Walther A., Demet L., Loncle P. Regimes of youth participation? Comparative analysis of youth policies and participation across European cities. *Young: Nordic journal of youth research*. 2020. №.29(2).P.191-

209.

62. Bradley, H. & van Hoof, J. J. B. M. *Young People in Europe: Labour Markets and Citizenship*. Bristol: Policy Press. 2005. 344 p.

63. Chevalier T., Loncle P. Introduction: the Development of Youth Policies in Europe in Past Decades. *Youth and Globalization*. No. 3. URL: https://brill.com/view/journals/yogo/3/1/article-p1_1.xml

64. Chisholm, L. & Bergeret, J.M. *Young People in the European Community: Towards an Agenda for Research and Policy*. Brussels, European Community: Youth Task Force. 1992. 356 p.

65. Claire Denise Wallace, René Bendit. Youth. Policies in Europe: Towards a Classification of Different Tendencies in Youth Policies in the European Union. *Perspectives on European Politics and Society*. 10(3). 2009. P.441-458.

66. Diuk N. Youth as an agent for change: The next generation in Ukraine // *Demokratizatsiya. The Journal of Post-Soviet Democratization*. 2013. Vol. 21, no. 2. 2013. P. 179–196.

67. Eberly D. *National Youth Service in the 20th and 21st centuries*. 2007. 56 p.

68. *Enhancing Youth Political Participation throughout the Electoral Cycle* // United Nations Development Program. URL: http://www.undp.org/content/dam/undp/library/Democratic%20Governance/Electoral%20Systems%20and%20Processes/ENG_UN-Youth_Guide-LR.pdf

69. Esping-Andersen, G. *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. 1990. 79p.

70. Esping-Andersen, G. *Social Foundations of Post-Industrial Economies*. 1999. 253 p.

71. Establishing “Youth Work Management” Master programme in Estonia at Tallinn University. <https://creatingyouthworkers.com/estonia-3/>

72. EU Council Approves EU Youth Strategy 2019–2027. URL: https://ec.europa.eu/youth/policy/youth-strategy_en

73. *EU Youth Report*. Luxembourg: Publications Office of the European. 2012. 124 p.

74. EU youth strategy (2019–2027). URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/eu-youth-strategy-2019-2027.html>
75. European Commission. White Paper. A New Impetus for European Youth. 2001. 681p.
76. European Youth Centre in Budapest. URL: <https://www.coe.int/en/web/youth/eyc-budapest>
77. European Youth Centre in Strasbourg. URL: <https://coe.int/en/web/youth/eyc-strasbourg>
78. European Youth Pact. URL: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:c11081>
79. Farthing R. The politics of youthful antipolitics: Representing the ‘issue’ of youth participation in politics. *Journal of Youth Studies*. Vol. 13, no. 2. 2010. P. 181–195
80. Forum 21, European Journal on Youth Policy. Council of Europe and European Commission. No. 9. 2007. P. 59.
81. Gallie, D. & Paugam, S. (Eds). Welfare Regimes and the Experience of Unemployment in Europe. 1999. 432 p.
82. Hahn-Bleibtreu M., Molgat M. Youth Policy in a Changing World: From Theory to Practice. URL: <https://www.jstor.org/stable/j.ctvddzqv0>
83. Handeln für eine jugendgerechte Gesellschaft. Die Jugendstrategie 2015–2018. Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend. 2. Auflage. 2017. 84 S.
84. Handlungsempfehlungen für die Jugendstrategie der Bundesregierung. URL: <https://jugendpresse.de/jugendpolitiktage/jugendpolitiktage-2019/ergebnisse-der-jugendpolitiktage-2019/>
85. Iacovou, M. Regional differences in the transition to adulthood. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 2002. P. 40–69.
86. Jones, G., O’Sullivan, A. & Rouse, J. Young adults, partners and parents: Individual agency and problems of support. *Journal of Youth Studies*, 9(4). 2006. P.

375–392.

87. Lasswel G. *Psychology and Politics*. 1960. 374 p.
88. Leccardi, C. & Ruspini, E. (Eds). *A New Youth? Young People, Generations and Family Life*. 2006 468 p.
89. Matthews H. Citizenship, youth councils, and young people's participation. *Journal of Youth Studies*. 2001. P. 299–318.
90. Noorteseire Juhtimislaud. URL: <https://minuomavalitsus.ee/>
91. Olofsson J., Kvist M. Is the Swedish transition regime still universalistic? A study on growing sociogeographical differences in youth establishment patterns. *Policy Futures in Education*. 2020. P. 111-127.
92. Political parties need to better integrate young members and give them the chance to influence policy. URL: <http://www.democraticaudit.com/2014/07/11/political-parties-need-to-better-integrate-young-members-and-give-them-the-chance-to-influence-policy/>
93. Politik für, mit und von Jugendlichen. URL: <https://www.bmfsfj.de/bmfsfj/aktuelles/alle-meldungen/dr--franziska-giffey-eroeffnet-jugendpolitiktage/135896>).
94. Siebel C., Wicke H.-G. Zum Verhältnis von Eigenständiger Jugendpolitik und EU-Jugendstrategie in Deutschland. *Forum Jugendarbeit International* 2011–2012. Bonn, 2012. S. 398–416.
95. Smokova H. State youth policy in Ukraine: concepts and essence. *European political and law discourse*. Vol. 6.Iss.5. 2019. S.137–143.
96. Stroppe L. Eine Eigenständige Jugendpolitik für Deutschland. *Forum Jugendhilfe*. Heft 4. 2011 S. 5–9.
97. Study on the State of Young People and Youth Policy in Europe 9 (Final report). UN, 2001. 147 p.
98. Swedish Agency for Youth and Civil Society. URL: <https://www.mucf.se/>
99. Teaching youth work in higher education tensions, connections, continuities and contradictions. URL: <https://www.humak.fi/wp->

content/uploads/2020/01/2020-01-Teaching-Youth-Work-in-Higher-Education_web.pdf

100. The Government of Sweden. URL: <https://government.se/>

101. The Nordic Co-operation. URL: <https://www.norden.org/en>

102. The World Programme of Action for Youth (WPAY). URL: <http://www.un.org/esa/socdev/unyin/documents/wpay2010.pdf>

103. Thorlindsson, T., Bjarnason, T. Modeling Durkheim on the microlevel: A study of youth suicidality. *American Sociological Review*, 1998. URL: <https://doi.org/10.2307/2657479>

104. Treaty establishing the European Community. *Official Journal of the European Communities*. 2002. 66 p.

105. Wallace, C., Kovatcheva, S. Youth in Society. The Construction and Deconstruction of Youth in East and West Europe. 1998. 209 p.

106. Williamson, H. A complex but increasingly coherent journey? The emergence of ‘youth policy’ in Europe. *Youth and Policy*. 2007. P. 57–72.

107. Youth in Society: Contemporary Theory. *Policy and Practice*. 2001. 260p.

108. Youth participation in national parliaments. URL: http://www.ipu.org/pdf/publications/youth_en.pdf.

109. Youth policies in Estonia. URL: https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/sites/default/files/2023-04/Estonia_2021.pdf

110. Youth policies in Germany. URL: https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/sites/default/files/2023-04/Germany_2021.pdf

111. Youth policies in Sweden. URL: https://national-policies.eacea.ec.europa.eu/sites/default/files/2023-04/Sweden_2021.pdf

ДОДАТКИ

ВІК МОЛОДІ У РІЗНИХ КРАЇНАХ СВІТУ

Україна | 14-35 років

Австрія | 14-24

Латвія | 13-25

Велика Британія | 13-29

Литва | 14-29

Данія | 15-25

Німеччина | 12-27

Естонія | 7-26

Польща | 13-30

Ізраїль | 13-18

Румунія | 14-35

Іспанія | 15-29

США | 15-24

Італія | 15-35

Франція | 16-25

Джерело: <https://auyc.org.ua/blog/molodizhna-polityka-u-riznykh-krainakh-svitu/>

Рис.1.1. Структура державної молодіжної політики

Додаток В

Автор типології	Типи моделей залежно від основи для класифікації			
Andersen; Kosonen	Північна („нордична”)		Європейська („континентальна”)	
Комісія ЄС	Beverige		Bismark	
Titmuss	Залишкова	Інституційна	Модель досягнень	
Espring- Andersen	Ліберальна/англо-американська	Соціал-демократична/скандинавська	Консервативна/ етатистична	
Bislev&Hansen	Ліберальна	Північна	Корпоратистська	Католицька
Leibfried	Залишкова	Сучасна	Інституційна	Рудиментарна

Таблиця 1.2. Моделі соціальної політики.

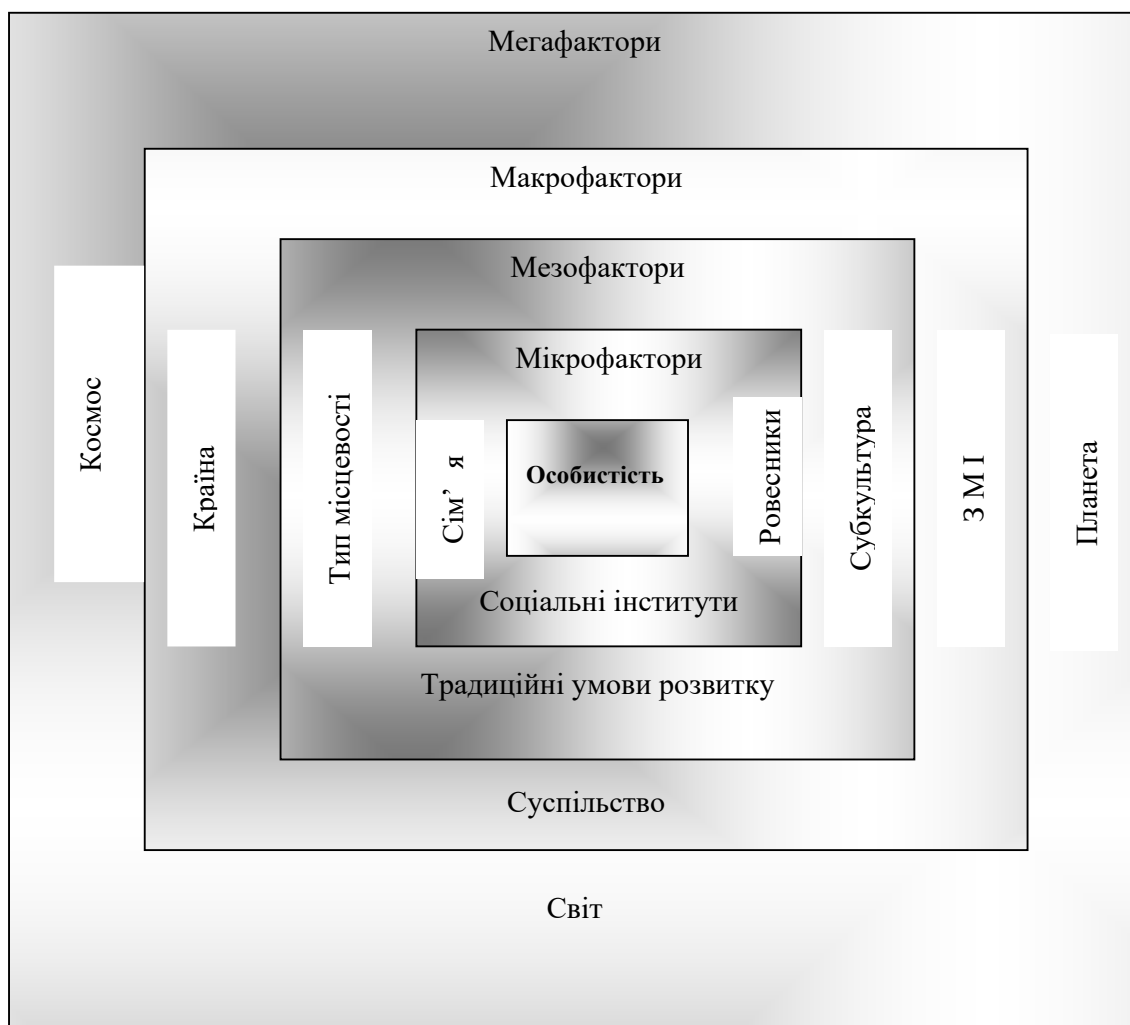

Схема 1. Фактори, які впливають на формування особистості молодшої людини.

Моделі молодіжної політики	Країни	Міністерство/ управління у справах молоді	Молодіжний сектор	Домінуючий образ молоді	Основні цілі
Універсалістська модель	Данія Фінляндія (Ісландія) Норвегія Швеція	-/- +/-+ -/- +/-+ +/-+	Незначний або відсутній молодіжний сектор	Молодь як ресурс	Автономія Незалежність Розвиток Участь у політиці
Громадівська модель	Ірландія Великобританія	+/-+ -/-	Незначний або відсутній молодіжний сектор	Молодь як проблема	Запобігання соціальним проблемам Участь у політиці
Протекційна модель	Австрія Бельгія (Франція) Німеччина Ліхтенштейн Люксембург Нідерланди	++/+ +/-+ ++/+ ++/+ ++/+ ++/+ +/-+	Більш значний молодіжний сектор	Ранима молодь Молодь як ресурс Молодь як проблема	Інтеграція Запобігання соціальним проблемам Участь у політиці
Централізована модель	Греція (Італія) Португалія Іспанія	+/-+ -/- +/-+ +/-+	Більш значний молодіжний сектор	Молодь як проблема Молодь як ресурс	Автономія Незалежність Інтеграція Участь у політиці

Таблиця 2. Моделі молодіжних політики.